

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Магістерська програма «Політологія»

ТЕМА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ: Демократизація суспільства та децентралізація
на місцях і їх вплив на рівень корупції в суспільстві

дипломна робота
на здобуття академічного звання магістра політології
студента Федотова Олександра Анатолійовича

Науковий керівник:
Доцент, Ph. D. доктор філософії по політології, Dr. Phil. доктор філософії по історії,
кафедра політології, НаУКМА Андрес Умланд

Робота допущена до захисту в ДЕК рішенням кафедри політології
протокол №__ від _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____

Київ – 2023 р.

План

Вступ	с. 3
Розділ I Демократизація.....	с. 5
1.1. Прозорість.....	с. 7
1.2. Залученість.....	с.19
1.3. Контроль.....	с.21
Розділ II Децентралізація.....	с. 30
Розділ III Корупція.....	с. 45
Висновки	с. 56
Список використаної літератури.....	с. 59
Анотація	с. 67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження: питання децентралізації в Україні виникло після того, як Україна отримала незалежність в 1991 році. В СРСР була практика централізованого управління містами і областями з так званого республіканського центру, який в свою чергу керувався з Москви. Тому в спадок від Советського союзу нам дісталася централізована форма управління державою. В 1997-му році Україна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування¹, згідно до положень якої пізніше були ухвалені такі закони, як Закон про місцеві державні адміністрації, Закон про статус столиці України міста Київ, Конституцію АР Крим. Потім 1 квітня 2014 року була ухвалена концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, що привело до нового поштовху в справі децентралізації. З тих пір почалася реформа децентралізації, яка визнана однією з найуспішніших реформ в Україні². В підсумку впровадження цієї реформи значно зросли бюджети місцевих громад³, «так доходи місцевих бюджетів 2020 року збільшилися до близько 304 млрд грн. А обсяг капітальних видатків місцевих бюджетів за 2020 рік становив 96,8 млрд грн, що на 5,6 млрд гривень більше, ніж у 2018 році. Для порівняння, 2015 року капітальні видатки місцевих бюджетів становили 32,2 млрд грн.»⁴. У зв'язку зі збільшенням бюджетів місцевих громад, та на фоні збільшення їх повноважень від місцевої влади стало залежати вирішення більшої кількості питань^{5,6}. Що в свою чергу могло породити корупційні ризики, оскільки, чим більше коштів – тим більше ризиків, що ними спробують заволодіти. Тому виникає аналітичне питання «як зростання місцевих бюджетів і збільшення можливостей на місцях вплинула рівень корупції». Також варто врахувати, що окрім збільшення бюджетів та повноважень зріс і інтерес громадськості до місцевої влади, та рівень контролю за місцевою владою з боку активних громадян⁷. Таким чином більший контроль з боку громадськості = більший контроль за витратами коштів, і їх доцільністю = зменшення корупції. Проте, що якщо це не так, і контроль з боку не фахових осіб дозволяє ввести їх в оману і навпаки збільшити обсяги корупційних правопорушень? Який результат має цей контроль? Демократизація і децентралізація це добре, чи погано? Що принесло територіальним громадам користь, як змінювалася ситуація з прозорістю, залученістю та підзвітністю? Які зміни децентралізація привнесла в життя територіальних громад і які це матиме наслідки? Наскільки ефективно

¹ Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування. Офіційний вебпортал парламенту України.

² Texts adopted - EU Association Agreement with Ukraine - Thursday, 11 February 2021

³ Чернишов, О. (2021, 19 липня). Успішні громади — успішна держава: Навіщо Україні децентралізація?

⁴ Там само

⁵ Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» Офіційний вебпортал парламенту України. t

⁶ Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»

⁷ Сторонянська, І., Бея, А. Особливості та проблеми здійснення громадського контролю виконання місцевих бюджетів територіальних громад. Світ фінансів, № 4(65) (2020), С 110–114.

впровадження реформи децентралізації допомогло знизити корупцію, і чи допомогло взагалі? На ці та інші питання я спробую знайти відповідь в своїй магістерській роботі.

Мета роботи: визначити, як демократизація та децентралізація на місцях впливає на рівень корупції в територіальній громаді та за рахунок чого це відбувається

Об'єкт дослідження: місцеве самоврядування, його дії та їх наслідки в умовах реформи децентралізації

Предмет дослідження: розбудова практик демократизації та децентралізації в територіальних громадах, наслідки їх впровадження, вплив децентралізації на корупцію.

Методологія дослідження: пошук даних з досліджень та наукових статей, їх зв'язка з реальними діями місцевої влади та їх успіхами, аналітичне порівняння теоретичних та практичних аспектів демократизації та децентралізації.

Джерельна база: спеціалізовані сайти на тему децентралізації, дослідження аналітичних центрів по темі демократизації та децентралізації місцевого самоуправління, наукові статті та праці.

Структура та обсяг дипломної роботи: 67

Розділ I «Демократизація»

Демократизація – це процес збільшення прозорості місцевої влади, збільшення повноважень та можливостей у громади контролювати місцеву владу та слідкувати за її діями, а також збільшення можливостей для пропонування та реалізації своїх ідей (залученості громадян). Процес демократизації характеризується збільшенням по показниках, які би дозволи нам сказати, що місцева влада стала більш прозорою, підзвітною та контрольованою, і те що громадяни залучені у процес прийняття рішень. Серед них варто відзначити:

1) Прозорість⁸

- а) презумпція доступності і відкритості інформації та дотримання обмежень, встановлених законом
- б) наявність звітності у відкритому доступі, аби будь-який громадянин міг її перевірити
- в) дотримання процедур публічного самоврядування, таких як проведення публічних сесій з дотриманням вимог законодавства, завчасна публікація порядку денного, тексту проєкту актів які пропонується розглядати, публікація інформації щодо прийнятих рішень в друкованих (або інших) джерелах, вставлення часу, коли рішення набере сили з моменту його публікації
- г) відкритість як елемент прозорості, що передбачає можливість будь-якого громадянина у встановлений законом спосіб отримати доступ до затребуваної інформації про діяльність органу державної влади чи органу місцевого самоврядування
- г) інформація на запит громадянина України має подаватися в доступний спосіб та в достатньому обсязі для виконання запиту громадянина

2) Залученість

- а) можливість громадян бути залученими до публічних обговорень тих чи інших актів, постанов, проєктів законів.
- б) залученість передбачає можливість громадян мати безперешкодний доступ (можлива реєстрація в органі куди громадянин бажає потрапити, проте немає бути обмежень, які би дискримінували певні категорії громадян) до зали засідань, можливість висловлювати свою думку по тому чи іншому питанню.

⁸ Венгер В. М. Прозорість як принцип діяльності органів публічної влади / Венгер В. М. // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. - 2017. - Т. 200. - С. 80-82.

в) можливість громадян просити в усний чи письмовий спосіб, через будь-які засоби інформації звертатися до своїх представників, аби попросити їх щось підтримати чи не підтримати, або попросити щось зробити та вирішити в рамках їх посадових повноважень

3) Контроль та підзвітність⁹ – контроль досягається шляхом підзвітності органу державної влади, або органу місцевого самоврядування громаді. «Підзвітність означає, що наділені владними повноваженнями і відповідальністю органи влади зобов'язані аргументовано доповідати і обговорювати результати своєї діяльності з громадою; Підзвітність поділяється на фінансову, демократичну (політичну) та звітність про результати досягнення цілей»¹⁰. Підзвітність поділяється на зовнішню та внутрішню. Принцип зовнішньої підзвітності полягає в надалі громадянам звітів про діяльність органу влади, депутатських звітів, тощо. «Найбільш ефективним є депутатський звіт»¹¹

а) контроль передбачає можливість громадян оцінювати рішення місцевого органу влади, і мати до них доступ, а також контролювати діяльність місцевих органів влади, аби не було зловживань чи правопорушень (наприклад через громадські ради при органі місцевої влади.)

б) принцип підзвітності має на меті контроль за органом місцевої влади, так як за умов децентралізації контроль центральної влади послаблений, то підзвітність дозволяє громадянам самим контролювати місцеві органи влади.

в) суть підзвітності полягає в тому щоб комунікувати з членами місцевої громади, залучати їх до процесу прийняття рішень, тим самим посилюючи довіру громадян до своїх місцевих органів влади, та закріплюючи за ними відчуття, що вони здатні контролювати тих, кого вони обрали; також підзвітність слугує меті захисту верховенства права і прозорості; підзвітність дозволяє уникати майбутніх конфліктів через спірні рішення, оскільки громадяни залучаються до вирішення питань, і можуть прийняти більш репрезентативне рішення по проблемі.

Таким чином, розглянувши ці показники, ми можемо стверджувати, наскільки успішно відбувається демократизація з початком реформи децентралізації. Наприклад в 2017 році прозорість була низька, а в 2021-му вона стала набагато більше, і ми можемо визначити це за допомогою об'єктивних даних та аргументовано це довести. Те саме стосується залученості та підзвітності з контролем.

⁹ Голік Ю. Підзвітність органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: Теоретико-правові аспекти. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 5. С. 18-20.

¹⁰ Там само, с 19

¹¹ Там само, с 20

1.1. Прозорість

Як вже було зазначено вище прозорість є важливою для процесу демократизації. Питанню вивченості прозорості, її рівню і впливу присвячено багато робіт, є багато громадських організацій які її досліджують. В своїй магістерській роботі я планую використовувати дані Transparency International, а саме їх ресурсу #TransparentCities¹². Даний сайт, що розроблений організацією Transparency International, і ставить за свою мету аналізувати поточний стан ситуації в містах, та надавати їм рекомендації щодо покращення. Також тут є багато загальних порад для усіх міст та містечок, як покращити ситуацію в місті, описуються проблеми тощо.

Методологія дослідження¹³:

Набір індикаторів у цій методології є універсальним методом оцінювання готовності міської влади подолати наявні корупційні ризики та може бути застосований незалежно від величини міста чи громади. Водночас багато запитань та критеріїв передусім орієнтовані на оцінювання найбільших населених пунктів, а отже, міст з найбільшою кількістю виборців. Саме ці міста повинні бути еталоном прозорості. Під прозорістю розуміється стан за якого громадянам забезпечується права та реальна здатність мати доступ до інформації, розуміння ними процесу ухвалення рішень через залученість до вироблення та імплементації політик¹⁴.

Метою дослідження є визначення рівня прозорості 100 найбільших міст України та з'ясувати чи дотримуються органи місцевої влади нормативних вимог у сфері прозорості, оцінити рівень імплементації найкращих практик прозорості в діяльності місцевої влади, та сформулювати дієві рекомендації для усіх міст (для тих що є в рейтингу і поза його межами) перелік дієвих рекомендацій, які допомогли би втілювати принципи прозорості та покращувати рівень прозорості міських рад, та підпорядкованих їм підприємств, установ та організацій¹⁵

Дослідження базується на збиранні первинних даних від представників місцевої влади шляхом їх опитування, а також вторинні дані, що містяться в документах міських рад, на офіційних вебсайтах. Підходять лише ті дані які є в відкритому доступі.

Оцінювання проводиться з листопаду по грудень із намаганням максимально уніфікувати момент оцінювання аби надати максимально точну оцінку¹⁶

¹² Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

¹³ Методологія рейтингування прозорості міст "Transparent Cities".

¹⁴ Там само, с 4

¹⁵ Там само, с 5

¹⁶ Там само, с 6.

Рейтинг міста складається з його загальної оцінки. Оцінка в свою чергу формується з балів по певних критеріях, які формують категорії, з яких свою чергу складається загальний рейтинг. Отже перелік категорій:

- 1) Інформація про роботу органу місцевого самоврядування (8 балів)
 - 2) Доступ та участь (8 балів)
 - 3) Закупівлі (3 бали)
 - 4) Житлова політика (5 балів)
 - 5) Бюджетний процес (7 балів)
 - 6) Фінансова та матеріальна допомога, гранти (5 балів)
 - 7) Соціальні послуги (3 бали)
 - 8) Кадрові питання (2 бали)
 - 9) Антикорупційна політика та професійна етика (9 балів)
 - 10) Землекористування та будівельна політика (13 балів)
 - 11) Комунальні підприємства (11 балів)
 - 12) Комунальне майно (6 балів)
 - 13) Освіта (4 балів)
 - 14) Інвестиції та економічний розвиток (16 балів)
- Всього 100 балів

Кожна з цих категорій містить в собі вимоги щодо прозорості – за які ставляться бали, відповідно до того як вони виконувалися, і наскільки повним було таке виконання. Відповідно бали за прозорість + бали за контроль формують загальний бал міста в рейтингу. Кількість балів за певну категорію базується на тому, наскільки важко її впроваджувати. Так, якщо рішення не потребує прийняття нормативно-правових документів, великої затрати фінансів, чи часу, то він оцінюється в один бал, якщо ж виконання критерію потребує значних затрат на його виконання, то він оцінюється в два бали.¹⁷ Також критерії мають градацію всередині себе, в залежності від того наскільки комплексним є питання, і чи можна виконати його частково (наприклад оприлюднити 4 типи контактів комунального підприємства з 5, які вимагає закон, чи наприклад інформація подана частково, а не повністю). Градація буває двоступеневою (0/0,33), треступеневою (0/0,5/1), чотиреступеневою (0/0,5/1/2), п'ятиступеневою (0/0,25/0,5/0,75/1), та шестиступеневою (0/0,2/0,4/0,6/0,8/1)

Вимоги, щодо критеріїв (а саме їх наявність, та параметри їх виконання) базуються на нормативно-правових документах¹⁸, а також на У співпраці з експертами Львівського регуляторного хабу розроблено та додано індикатори, покликані забезпечити прозорий процес підготовки та ухвалення актів

¹⁷ Там само, с 8

¹⁸ Там само, с 51

регуляторного характеру. Нові індикатори сфери «Інвестиції та економічний розвиток» стосуються:¹⁹

Також методологія поділяє міста за рівнем прозорості на певні категорії, всього їх п'ять: прозоре місто (80-100 балів), переважно прозоре місто (60-79 балів), частково прозоре місто (40-59 балів), переважно непрозоре місто (20-39 балів), та непрозоре місто (0-19 балів)

Проте в методології є певні обмеження, а саме²⁰:

- а) Вимірювання прозорості міст має свої методологічні недоліки, уникнути яких практично неможливо. Передусім методологія не дозволяє зробити висновки про підзвітність органів місцевого самоврядування чи рівень їх корупційності. Для цього потрібна більш детальна перевірка на місцевому рівні, яка не передбачена цією методологією.
- б) Дослідження обмежене часовими рамками. До моменту публікації рейтингу деякі оцінки та коментарі аналітиків можуть втратити актуальність. Проте досвід свідчить, що загалом ці обмеження не мають суттєвого впливу на рейтинг міст.

В самому рейтингу прозорості є 100 найбільших міст України (а виключенням Окремих районів Донецької та Луганської областей, та тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим). Це зроблено з метою економії ресурсів (оскільки перевірити усі міста не можливо), та задля репрезентації більшої частини населення, та міст в яких вони проживають.

Перевірка та аналіз

Для того щоб перевірка містила елементи випадковості було обрано 10 міст зі 100, які були обрані за допомогою спеціального сервісу²¹. Результати випадкового вибору чисел вказані у додатку 1. Для обраних міст був обраний рейтинг за 2021-ий рік, як найновіший з наявних, з яким будуть порівнянні дані за попередні роки (2017-2020) у таблиці 2, результат порівняння буде відображено у графіку 1

За допомогою спеціального сервісу були обрані відповідні номери: 17;28;36;57;53;37;99;90;52; 96

17 – Коломия; 28 – Чернівці; 36 – Запоріжжя; 57 – Енергодар; 53 – Новоград-Волинський(зараз Звягель); 37 – Чорноморськ; 99 – Вишневе; 90 – Васильків;52 – Шостка/Миргород; 96 – Самбір

Шостка та Миргород посіли 51-ше місце, серед них було вибрано Шостку.

¹⁹ Там само, сторінка 10

²⁰ Там само, с 11

²¹ Генератор випадкових чисел «PiliApp»

Таблиця 1 «Рейтинг міст і бали за 2021 рік в категорії Прозорість»

Місце в рейтингу	Назва міста	Загальний бал за показником прозорості
17	Коломия ²²	66,80
28	Чернівці ²³	56,00
36	Запоріжжя ²⁴	53,80
37 (36)	Чорноморськ ²⁵	53,80
52 (51)	Шостка ²⁶	44,20
53	Новоград-Волинський(зараз Звягель) ²⁷	44,00
57	Енергодар ²⁸	43,50
90	Васильків ²⁹	29,10
96	Самбір ³⁰	23,60
99	Вишневе ³¹	17,00

²² Коломия 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності

²³ Чернівці 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

²⁴ Запоріжжя 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

²⁵ Чорноморськ 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

²⁶ Шостка 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

²⁷ Новоград-Волинський (зараз Звягель) 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

²⁸ Енергодар 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

²⁹ Васильків 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

³⁰ Самбір 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

³¹ Вишневе 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

Таблиця 2 «Рейтинг міст і бали за період 2017-2021 рік в категорії Прозорість»

Назва міста	Місце у рейтингу (2017)	Бал	Місце у рейтингу (2018)	Бал	Місце у рейтингу (2019)	Бал	Місце у рейтингу (2020)	Бал	Місце у рейтингу (2021)	Бал	Різниця в місцях між 2017-2021-м	Різниця в балах між 2017 і 2021-м
Коломия	90	18,30	96	24,10	29	55,50	15	66,40	17	66,80	+73	+48,50
Чернівці	13	42,40	18	55,00	27	55,80	24	58,50	28	56,00	-15	+13,60
Запоріжжя	64	26,00	40	40,80	26	55,90	35	51,80	36	53,80	+28	+27,80
Чорноморськ	16	38,80	31	44,90	61	39,80	38	49,50	36	53,80	-20	+15,00
Шостка	56	28,40	52	37,70	74	35,80	83	34,00	51	44,20	+5	+15,80
Новоград-Волинський (зараз Звягель)	23	35,60	38	42,20	52	42,40	68	38,80	53	44,00	-30	+8,40
Енергодар	36	32,60	24	52,10	31	54,60	46	47,30	57	43,50	-21	+10,90
Васильків	88	18,90	67	34,00	67	37,40	89	31,60	90	29,10	-2	+10,20
Самбір	81	20,90	93	25,70	93	25,70	94	27,90	96	23,60	-15	+2,70
Вишневе	84	19,80	80	31,00	67	37,40	95	24,90	99	17,00	-15	-2,80

Легенда:

Синій колір – прозоре місто

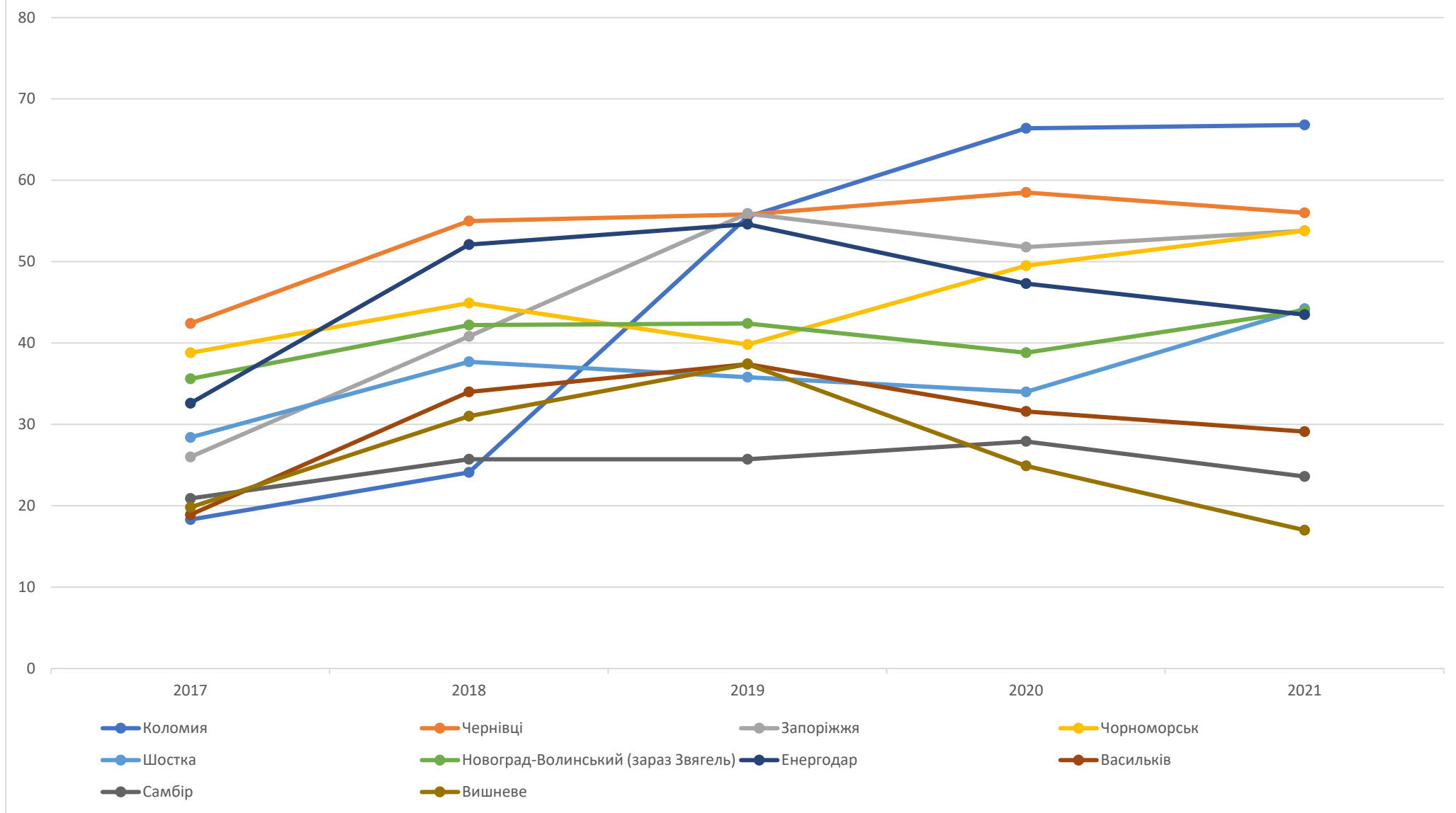
Блакитний колір – переважно прозоре місто

Жовтий колір – частково прозоре місто

Помаранчевий – переважно непрозоре місто

Червоний – непрозоре місто

Ілюстраційний графік 1 до таблиці 2

Як ми бачимо з таблиці 2 (візуалізація на графіку 1) міста показують 3 тенденції, на які варто звернути увагу:

- 1) Бали усіх міст, окрім, як Вишневого зросли з 2017-го до 2021-го року, при тому позиція в рейтингу знизалася у 6-ти міст з 9-ти, які набрали більше балів в 2021-му році, ніж в 2017-му. Це наочно показує, що рівень прозорості з часом в усіх містах зростає (за рахунок чого і збільшувалися бали), але при тому місце в рейтингу знижувалося оскільки посилювалася конкуренція з іншими містами-учасниками рейтингу топ-100.
- 2) В 2017-му році було 3 непрозорих міста, 6 переважно непрозорих міст, та 1 частково прозоре місто, тоді як в 2021 1 непрозоре, 2 переважно непрозорих, 6 частково прозорих і 1 переважно прозоре.
- 3) Зусилля міст у запровадженні прозорості пропорційні кількості зароблених ними балів, і аномальними у нашій виборці є 2 міста. Коломия та Запоріжжя, які доволі сильно зросли в порівнянні з 2017-м роком, решта ж міст показують зростання в межах 10-15 пунктів
- 4) Міста Васильків, Вишневе та Самбір були в рейтингу вище за Коломию, проте на відміну від неї втратили свої позиції у рейтингу і показали низьке зростання, а у випадку Вишневого падіння.

Внаслідок даної візуалізації виникло два питання

1. Чому одні зростають, а інші падають в цьому рейтингу?
2. Якщо Коломия сильно зросла, а Вишневе опустилося в рейтингу прозорості, то як це впливає на економічне зростання міст? Чи означає це, що Коломия краще за Вишневе в економічному зростанні?

Питання 1:

Для відповіді на це питання, необхідно порівняти причини таких результатів. Коломию було порівняно з Васильковом, Самбором³², та Вишневим³³, оскільки це наочний приклад. (В додатку 2 також будуть скріншоти їх порівняння, додаток 2 іде окремо від диплому, в тій самій папці)

Отже на початку всі перебували на приблизно однаковому рівні, та не сильно відрізнялися між собою. Різні міста були лідерами в якісь з категорій, але в цілому загальний стан з прозорістю в містах був поганий. Так стосовно інформування про роботу органів місцевого самоврядування лідирувала Коломия та Вишневе, вони публікували інформацію про план сесії, розмішували анонси та оголошення стосовно майбутніх засідань, показували

³² Порівняти міста, порівняння Василькову, Коломії та Самбору. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

³³ Порівняти міста, порівняння Коломії та Вишневого. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

архіви за попередні роки, проте Вишневе робило це більш об'ємно, та надавала повнішу інформацію, а Васильків і Самбір відставали). Вишневе, Васильків та Самбір мали більше інструментів залучення громадян до прийняття рішень та впливу на голосування, ніж в Коломії. По прозорості закупівель лідирував Самбір, а Коломия і Вишневе впроваджували процедури електронних закупівель, їх оскарження, а також почали створювати нормативну базу під такі рішення. В житловій політиці лідирувала Коломия, яка мала прозору систему черги за житлом та містила можливість подати заявку онлайн, та відбувалося інформування населення про це, Васильків лише повідомляв про засідання комісії, що займається виділенням земель. Прозорість бюджетного процесу більше була у Вишневому та Самборі, гірше з цим було в Василькові, а Коломия взагалі не мала системи інформування населення про витрати з бюджету. Відділення фінансової та матеріальної допомоги було однаково непрозорим в усіх містах, проте в Василькові і Самборі люди могли бути присутніми при голосуванні тих, чи інших рішень. Васильків публікував інформацію про спосіб отримання соціальної допомоги, хто, де і як може її отримати, тоді як в решті міст це було не прозорою процедурою. В питанні прозорості кадрового складу відзначилися Коломия та Вишневе, які мали прозору інформацію про мера, проте в Коломії більш прозоро висвітлювалися минулі зв'язки мера з бізнесом, а в Вишневому було більш прозорі конкурси з публікацією рейтингів. У Василівці була зразкова програма щодо запобігання корупції, протидії гендерній нерівності, та механізми запобігання конфлікту інтересів. Прозорість у сфері комунальних підприємств була більшою в Коломії та Вишневому, ніж у Василівці та Самборі. Зразковою була прозорість щодо комунального майна в Самборі, яке мало майже повну інформацію по всіх питаннях. В сфері прозорості освіти лідирували Василівка та Вишневе, де була прозора система реєстрації дітей з метою вступу в заклади дошкільної освіти та шкільної освіти, але у Василівці блокувало довідкової інформації

В підсумку перевірки звіту за 2017 рік, можна сказати, що ці чотири міста були об'єктивно поганими і більше створювали враження певно прозорості, ніж справді були прозорими, так як по більшості питань в них було 0 балів.

Отже ми бачимо 4 міста з низькими оцінками, проте різною динамікою в майбутньому. Тож чому зростають одні, а падають інші? Справа в реформах, в зміні політики щодо прозорості, та покращення поточної ситуації.

Так у Василькові відбулося зростання прозорості в звітності про організацію місцевого самоврядування, з'явився доступ до інформації про бюджет, з'явилися затвердженні на місцевому рівні механізми притягнення депутатів до відповідальності через неетичну поведінку. Збільшилася

прозорість бюджетного процесу, з'явилася більш детальна звітність та прозорий бюджет розвитку громади. Також у Василькові стала більш прозорою політика щодо кадрових питань, з'явилися вакансії на сайті мерії, де будь-хто міг подати заявку на відповідну вакансію. Була покращена антикорупційна політика, з'явилася лінія для скарг на депутатів за неетичну поведінку, дискримінацію та за порушення антикорупційного законодавства, також з'явилися уповноважені з питань антикорупційної політики та почали впроваджувати власну антикорупційну програму. Також відбулося покращення прозорості в сфері Землекористування та будівельної політики в міста з'явився генеральний план та детальний план територій, а приватизація та оренда комунального житла стала прозорішою. Збільшилася прозорість освіти, та була проведена велика робота в сфері інвестицій та економічного розвитку. З'явилася інформація про актуальні рішення міської влади, інвестиційний паспорт, та інформація про інвестування та стратегічний розвиток міста, місто впровадило фінансову програму підтримки підприємців та створило державну комісію з питань регуляторної політики.

На фоні Василькова ще більше виділяється Коломия. В Коломиї відбулося покращення в усіх сферах, а сама Коломия стала одним з найкращих міст в плані впровадження практик прозорості, про що окремо зазначили в звіті «Transparent Cities/Прозорі міста»³⁴ та має сталий ріст, що не менш важливо.

Серед найкращих практик Коломиї варто відмітити виконання рекомендацій Transparent Cities, та впровадження максимальної прозорості по декількох показниках. Там інформація про діяльність органів міського самоврядування, бюджетний процес, землекористування та будівельна політика, а також інвестиції та економічний розвиток мають майже максимальний бал прозорості, що яскраво ілюструє роботу місцевої влади. Також міська влада Коломиї успішно впроваджує антикорупційну політику, залучає громадськість до усіх процесів управління містом та його бюджетом, та містить повну та вичерпну інформацію про всі процеси на сайті, впроваджує етичні кодекси, та полегшує бюрократичні процеси – тим самим роблячи діяльність влади більш прозорою для сторонніх людей.

Якщо подивитися на Самбір (+2,7 бали) і Вишневе (-2,8 бали), то яскраво виділяється небажання місцевої влади впроваджувати прозорість. Так місцева влада Самбору прибрала всю інформацію про закупівлі і зробила їх менш прозорою. Також погіршилася ситуація з прозорістю кадрової політики. Зменшилася публічність і прозорість комунальних підприємств, решта

³⁴ Міста вільних людей Результати Рейтингів прозорості та підзвітності-2021 / О. Огороднік та ін. ; іл. К. Кисла. Київ. 14 с.

показників залишилися незмінними, і лише незначні покращення відбулися в плані освіти та антикорупційної політики.

В Вишневому відбулося погіршення майже усіх напрямків, міська влада Вишневого стала набагато менш прозорою, як і її діяльність. Відбулося невелике покращення в сфері антикорупційної діяльності та професійної етики, в землекористуванні та будівництві, та в сфері комунальних підприємств. Проте це покращення прозорості носить більш декоративний характер, оскільки воно полягає в збільшенні довідкової інформації, а не в реальних діях місцевої влади, які були би направлені на впровадження прозорості.

Як ми бачимо на прикладі цих чотирьох міст зростають ті, хто впроваджують політики прозорості та стало зростають на шляху до покращення ситуації з прозорістю. Реформування старих політик, та впровадження нових практик призводять до сталого зростання.

Проте окрім цих чотирьох міст, існують решта 96. Згідно даних Прозорі міста³⁵ маємо такі дані:

- 1) З 2017-го кількість непрозорих зменшилася з 14-ти до 2-ох. Єдині непрозорі міста в Україні це Ізмаїл (15.63 бала) та Вишневе (17 балів).
- 2) Кількість переважно непрозорих міст зменшилася з 72-ох до 34-ох
- 3) Найбільша кількість міст перебуває у категорії частково прозорі – 40 міст
- 4) 19 переважно прозорих і 5 прозорих міст вперше з початку вимірювань. Як зазначає сама організація Прозорі міста: «П'ятірку лідерів муніципальної прозорості у 2021 році складають Маріуполь (91 бал), Львів (85,49), Дніпро (84,2), Дрогобич (83,16) та Мукачево (81,3). Вперше в історії дослідження одразу 5 міст перетнули позначку у 80 балів та увійшли до категорії «прозорих». Це означає, що міста ухвалили важливі рішення щодо публікації даних, бюджету, електронної демократії, стратегій розвитку та регуляторної політики. А головне — виконали не лише вимоги законодавства, а ініціювали створення додаткових послуг та сервісів для комфорту своїх мешканців. Результат цих зусиль — безпрецедентний за всю історію програми «Прозорі міста/Transparent cities» рівень відкритості міст.»
- 5) Також дослідження показує зростання прозорості на 62,2% (з 29,9 балів у 2017 до 48,5 у 2021 році). Проте зріст з часом сповільнюється і на 2021-ий рік склав лише 1,89% від зросту за 2020-го.

³⁵ Там само, с 6

- б) Найбільший виконувани сфери прозорості: Освіта (67%), Доступ та участь (66%), Комунальне майно (60%) Інформація про роботу органів місцевого самоврядування (59%).

Висновок до даного питання «Чому одні зростають, а інші падають в цьому рейтингу?» полягає в тому, що: ті хто впроваджують реформи та намагаються покращити життя своїх містян виконуючи не тільки прямі вимоги законодавства, але і додаючи зручності своїм містян – успішно зростають, тоді як ті міста, які не зацікавлені в впровадженні прозорості пасуть задніх у даному рейтингу

Питання 2:

Якщо Коломия сильно зросла, а Вишневе опустилося в рейтингу прозорості, то як це впливає на економічне зростання міст? Чи означає це, що Коломия краще за Вишневе в економічному зростанні?

Рейтинг прозорості сам по собі, не корелює напряму з економічним станом міста, його успіхами чи невдачами в економічному розвитку. Більш ймовірно, що місто де місцеве самоврядування є прозорим, і громадяни якого залучені до прийняття рішень в своєму місті буде розвиватися краще. Оскільки в такому місті теоретично важче було би вчиняти корупційні оборудки, чи діяти в приватних інтересах, замість інтересу містян.

Проте на економічний розвиток впливає багато факторів, як-то географічне положення міста, що його оточує, наявність/відсутність міжнародних трас, наближеність до центрів економічного розвитку, наявність/відсутність корисних копалин і багато чого іншого. Оскільки економічна аналітика не входить в тему дипломної роботи, то для відповіді на це питання я вирішив обмежитися бюджетами міста Коломия і Вишневого, а також їх % зростанням відносно попередніх років (тому що порівнювати абсолютні цифри не коректно)

Отже міський бюджет міста Коломия³⁶

В період з 2017-го року по 2021-ий рік зріс. Заплановані доходи збільшилися з 548 607 223 гривень в 2017-му до 680 946 962 гривень в 2021-му році, реальні доходи збільшилися з 590 977 992 гривень в 2017-му до 697 408 600 гривень. У відсотковому значенні ріст склав для запланованих доходів 24,12%, для реальних 18,01%. Заплановані видатки в свою чергу зросли з 548 607 223 гривень в 2017-му до 680 946 962 гривень в 2021-му на 24,12% (реальні поррахувати не можливо, бо відсутня повна статистика за 2021 рік)

³⁶ Бюджет громади та інформація про використання публічних коштів. Коломийська міська рада.

Бюджет міста Вишневе³⁷

В період з 2017-го року по 2021-ий так само зріс. Заплановані доходи збільшилися з 183 160 000 гривень в 2017-му до 858 013 633 гривень в 2021-му році, реальні доходи збільшилися з 200 765 100 грн в 2017-му до 745 498 931 гривень (станом на 9-ий місяць 2021-го). У відсотковому значенні ріст склав для запланованих доходів 368,45%, для реальних 271,33%. Заплановані видатки в свою чергу зросли з 183 160 000 гривень в 2017-му до 855 200 133 гривень в 2021-му на 366,91%, реальні з 201 180 740 в 2017-му до 555 750 827 в 2021-му (станом на 9-ий місяць 2021-го) на 176,24%

Як видно з цієї статистики приріст бюджету Вишневого значно випереджає таке саме зростання Коломиї. Проте причиною цьому скоріше за все слугує утворення Вишневої міської громади³⁸ після якого бюджет Вишневого зріс з 366 827 298 грн в 2020-го до відповідних цифр в 2021-му, проте навіть без цього бюджет міста Вишневого зростав доволі сильно.

³⁷ Міський бюджет. Вишнева міська рада, Офіційний вебсайт.

³⁸ Кабінет міністрів України розпорядження від 12 червня 2020 р. № 715-р. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.

1.2.Залученість

Залученість громадян є важливою складовою демократизації оскільки вона дозволяє громадянам краще контролювати видатки з бюджету своєї громади, дозволяє приймати участь в обговоренні важливих речей, також окремі громади практикують практику громадських бюджетів (наприклад громадський бюджет міста Києва), тощо.

Про практику Залученості громадян розмова піде на основі порад організації USAID DOBRE³⁹

Серед основних дієвих порад зазначаються такі практики залученості громадян:

- 1) Громадські слухання та обговорення – вони дозволяють дізнаватися що справді хвилює громаду, які у громадян є вимоги та побажання. Завдяки періодичним громадським слуханням можна дізнатися про проблеми, які не відомі владі територіальної громади, або які здавалися їй малозначимими
- 2) Бюджет участі – це чудовий спосіб надати громадянам можливість створити комфорт в своєму місті. Так наприклад кияни можуть запропонувати різні покращення, наприклад відремонтувати школу, встановити лавочки, чи обладнати ЦНАПи дефібриляторами⁴⁰
- 3) Електронні петиції – це спосіб залучити громадян до подання і підписування важливих на їх думку речей. Сьогодні багато міст України мають електронні петиції, наприклад в Києві електронні петиції є у додатку Київ Цифровий та на сайті КМДА. Тут будь-який киянин, після реєстрації може створити власну петицію (наприклад перейменувати вулицю російську на вулицю Англійську), або ж підписати вже створені петиції. Після розгляду таких петиції вони направляються до міської влади і вона вже розглядає їх реалістичність, законність, доцільність і приймає рішення щодо того виконувати їх, чи ні.

Тепер поглянемо на результати впровадження цих механізмів, на прикладі кращих практик.

Досвід Мереф'янської громади Харківської області – містяни змогли організувати побудову пам'ятника кошовому отаману Іванові Сірку, відремонтувати декілька доріг, та ініціювати поповнення книжкового фонду місцевої бібліотеки. За словами місцевої влади бюджет громадської участі

³⁹ Як і навіщо громадам залучати людей до прийняття рішень: практичні кейси | Громадський Простір. Громадський Простір | Усе для третього сектору в одному порталі

⁴⁰ Перелік проєктів-переможців громадського бюджету, що враховані головними розпорядниками бюджетних коштів на 2022 рік. Офіційний портал Києва.

дозволив згуртувати населення та більш якісно вирішувати проблеми та потреби громади.

Досвід Дзвиняцької громади Івано-Франківської області – бюджет участі дозволив показати громадянам децентралізацію на ділі, а не на словах. Так в рамках пілотного року було виділено по 50 000 гривень на кожне село в рамках громади, таким чином конкуренції між селами не виникло і кожне село змогло втілити свій проєкт, і люди побачили, що ті хто пропонують і підтримують – отримують своє. Також автори пропозиції супроводжують власну пропозицію, аби контролювати використання коштів, це дозволяє уникнути конфліктів між громадянами та владою, а зробити процес прозорішим для усіх сторін. Також місцева рада організувала відеоролики для громадян, аби пояснити їм у простій формі, що таке бюджет участі, і як він використовується. Ще відмічають користь від публічного звітування депутатів та керівників місцевих органів. Так молодіжна рада опублікувала звіт про те, як деякі депутати прогулювали 80% сесій, і це подіяло на явку депутатів. Звітування депутатів і контроль за ними з боку громадян покращує довіру серед населення, адже громада яка довіряє своїм депутатам і в якій все прозоро буде розвиватися і уникатиме непотрібних конфліктів.

Як ми побачили з цього звіту місцева влада цих двох територіальних громад радіє децентралізації та новим можливостям, а також за підтримки USAID DOBRE змогли організувати управління бюджетом не гірше, ніж в громадах Європи, що є успішним досягненням.

Проте в великих містах і громадах ситуація трошки відрізняється, навіть там де влада бажає максимально залучати громадян не завжди виходить це прозоро та відкрито. Так у Києві проживає безліч людей, а за всю історію (від 1 жовтня 2015 р. по 2 червня 2023 р.) було подано лише 7762 петиції, всього 139 з них набрали достатньо голосів і лише 86 були підтримані владою⁴¹, що є доволі мізерними цифрами. У інших міст України також є подібні онлайн сервіси⁴². В цілому через нижчу поінформованість та скооперованість жителів великих міст, то громадські бюджети та електронні петиції не настільки успішно працюють, як в малих територіальних громадах. Проте це досі доволі ефективний спосіб заявити про свої потреби і проблеми міста, навіть у великих містах

⁴¹ Статистика електронних петицій. Електронні петиції міста Києва.

⁴² Учасники проєктів Вікімедіа. Список офіційних ресурсів електронних петицій України. Вікіпедія.

1.3. Підзвітність та контроль

Підзвітність:

Для формування даного про прозорість було знову використано інформацію з ресурсу «Transparent Cities/Прозорі міста»

Методологія дослідження⁴³

Методологія підзвітності сфокусована на практичних аспектах діяльності органів місцевого самоврядування та їхньої співпраці з громадою, як-от доброчесності при проведенні конкурсів на посади й при здійсненні закупівель, можливості реального доступу громадян до засідань органів місцевого самоврядування і громадських слухань, детальному звітуванні про ефективність роботи, виявленні й розслідуванні посадових правопорушень тощо. Методологія апробована в межах пілотного оцінювання підзвітності десяти міст України. Методології прозорості та підзвітності є взаємо доповнюваними та демонструють комплексний рівень відкритості органів місцевого самоврядування⁴⁴.

Метою дослідження слугує визначення рівня підзвітності органів місцевого самоврядування 50 міст України з них 5 міст – лідери Рейтингу прозорості та ще 45 міст у порядку спадання кількості населення, окрім Северодонецька та Лисичанська, оскільки там роль місцевої влади виконує ВЦА.

Об'єктом слугують міські ради, їх виконавчі органи та підпорядковані їм підприємства, установи та організації.

Методологія поділяє міста на 5 категорій в залежності від кількості балів в рейтингу підзвітності: підзвітне місто (80-100 балів), переважно підзвітне місто (60-79 балів), частково підзвітне місто (40-59 балів), переважно непідзвітне місто (20-39 балів), та непідзвітне місто (0-19 балів)

Рейтинг міста складається з його загальної оцінки. Оцінка в свою черга формується з балів по певних критеріях, які формують категорії, з яких свою чергу складається загальний рейтинг. Отже перелік категорій:

- 1) Інформація про роботу органу місцевого самоврядування (6 балів)
- 2) Доступ та участь (15 балів)
- 3) Закупівлі (4 бали)
- 4) Житлова політика (8 балів)
- 5) Бюджетний процес (7 балів)
- 6) Фінансова та матеріальна допомога, гранти (4 балів)
- 7) Соціальні послуги (8 бали)

⁴³ Методологія рейтингування підзвітності від «Transparent cities/Прозорі міста». Google Docs.

⁴⁴ Там само, с 3

- 8)Кадрові питання (4 бали)
 - 9)Антикорупційна політика та професійна етика (4 балів)
 - 10)Землекористування та будівельна політика (16 балів)
 - 11)Комунальні підприємства (11 балів)
 - 12)Комунальне майно (2 балів)
 - 13)Освіта (4 балів)
 - 14)Інвестиції та економічний розвиток (7 балів)
- Всього 100 балів

Кожна з цих категорій містить в собі вимоги щодо підзвітності – за які ставляться бали, відповідно до того як вони виконувалися, і наскільки повним було таке виконання. Відповідно бали за підзвітність + бали за контроль формують загальний бал міста в рейтингу. Кількість балів за певну категорію базується на тому, наскільки важко її впроваджувати. Так, якщо рішення не потребує прийняття нормативно-правових документів, великої затрати фінансів, чи часу, то він оцінюється в один бал, якщо ж виконання критерію потребує значних затрат на його виконання, то він оцінюється в два бали, якщо ж рішення є комплексним і вимагає великої кількості дій, та їх постійність, то її оцінюють в чотири бали.⁴⁵ Також критерії мають градацію всередині себе, в залежності від того наскільки комплексним є питання, і чи можна виконати його частково (наприклад оприлюднити 4 типи контактів комунального підприємства з 5, які вимагає закон, чи наприклад інформація подана частково, а не повністю). Градація буває двоступеневою (0/1), та триступеневою (0/0,5/2). За рахунок того, що критерії підзвітності набагато складніші та вимагають більшої кількості дій для свого виконання, то кількість проміжних оцінок зменшилися. Так, якщо критерій передбачає комплексну та регулярну публікацію усіх документів по темі, то відсутність лише одного документу з переліку змінить бал з максимального на мінімальний, або взагалі на 0 в залежності від категорії.

Завданням даного оцінювання є оцінка практичного рівня імплементації нормативно-правових вимог і найкращих практик втілення підзвітності, а також залучення громадськості до контролю та перевірки діяльності органів місцевого самоврядування задля підвищення їх рівня підзвітності. Це допоможе в налагоджуванні діалогу між громадянами та органами місцевого самоврядування, а також дозволить сформулювати рекомендації для майбутніх покращень підзвітності та збільшення контролю з боку громадськості за органами місцевого самоврядування⁴⁶.

До проведення дослідження залучалися представники організацій громадянського суспільства, та органів місцевого самоврядування, як могли

⁴⁵ Там само, с 8

⁴⁶ Там само, с 4

долучатися до виконання оцінювання індикаторів методології підзвітності, а також лишати публічні відгуки на результати оцінювання⁴⁷.

Саме оцінювання базується на первинних даних від органів місцевого самоврядування та на вторинних даних отриманих від 3 осіб⁴⁸

Вимоги, щодо критеріїв (а саме їх наявність, та параметри їх виконання) базуються на нормативно-правових документах⁴⁹. Також у співпраці з Львівським регуляторним хабом було додано індикатори, які покликані знижувати можливі адміністративні перешкоди та поліпшувати бізнес-клімат на місцевому рівні⁵⁰

Обмеження методології

- 1) Кількість відгуків на онлайн-платформі може бути різною. Це пов'язано з тим, що в містах-учасниках Рейтингу підзвітності різний рівень соціальної активності, чисельності населення, людських і фінансових ресурсів тощо.
- 2) Карантинні обмеження, запроваджені через пандемію COVID-19, ускладнюють перевірку індикаторів, які вимагають відвідування заходів або засідань ОМС, через небезпеку фізичних контактів, а також скасування заходів або обмеження на їх відвідування.
- 3) Зміни в законодавстві. Через необхідність сталості методології в ній можуть не враховуватися зміни, внесені до законів і підзаконних актів під час оцінювання.
- 4) Ґрунтовний аналіз даних вимагає великих витрат часу, тому до моменту публікації Рейтингу підзвітності деякі оцінки та коментарі можуть втратити актуальність
- 5) Складність збору доказових матеріалів для оцінювання певних індикаторів (наприклад, неможливість здійснювати фото- або відеофіксацію з міркувань особистої безпеки або небажання провокувати конфлікт).

Перевірка та аналіз

Для того щоб перевірка містила елементи випадковості було обрано 5 міст зі 50, які були обрані за допомогою спеціального сервісу⁵¹. Результати випадкового вибору чисел вказані у додатку 1. Для обраних міст був обраний рейтинг за 2021-ий рік, як найновіший з наявних, з яким будуть порівнянні

⁴⁷ Там само, с 5

⁴⁸ Там само, с 6

⁴⁹ Там само, с 42-43

⁵⁰ Там само, с 10

⁵¹ Генератор випадкових чисел «PiliApp»

дані за попередній рік у таблиці 3, результат порівняння буде відображено у графіку 2

За допомогою спеціального сервісу були обрані відповідні номери: 5;33;40;42;6

5 – Бахмут; 33(32) – Рубіжне; 40 – Одеса; 42 – Бердянськ; 6 – Київ

40 місто посідає Одеса та Сміла, було обрано Одесу

Таблиця 3 «Рейтинг міст і бали за 2020 і 2021 рік в категорії Підзвітність»

Назва міста	Місце в рейтингу (2020)	Бал (2020)	Місце в рейтингу (2021)	Бал (2021)	Зміна місця в рейтингу	Зміна балу в рейтингу
Бахмут ⁵²	21	12,50	5	31,00	+16	+18,50
Київ ⁵³	6	19,00	6	29,50	0	+10,50
Рубіжне ⁵⁴	29	10,00	32	10,50	-3	+0,50
Одеса ⁵⁵	41	8,00	40	7,80	+1	-0,20
Бердянськ ⁵⁶	41	8,00	42	6,50	-1	-1,50

Легенда:

Синій колір – підзвітне місто

Блакитний колір – переважно підзвітне місто

Жовтий колір – частково підзвітне місто

Помаранчевий – переважно непідзвітне місто

Червоний – непідзвітне місто

Графік 2

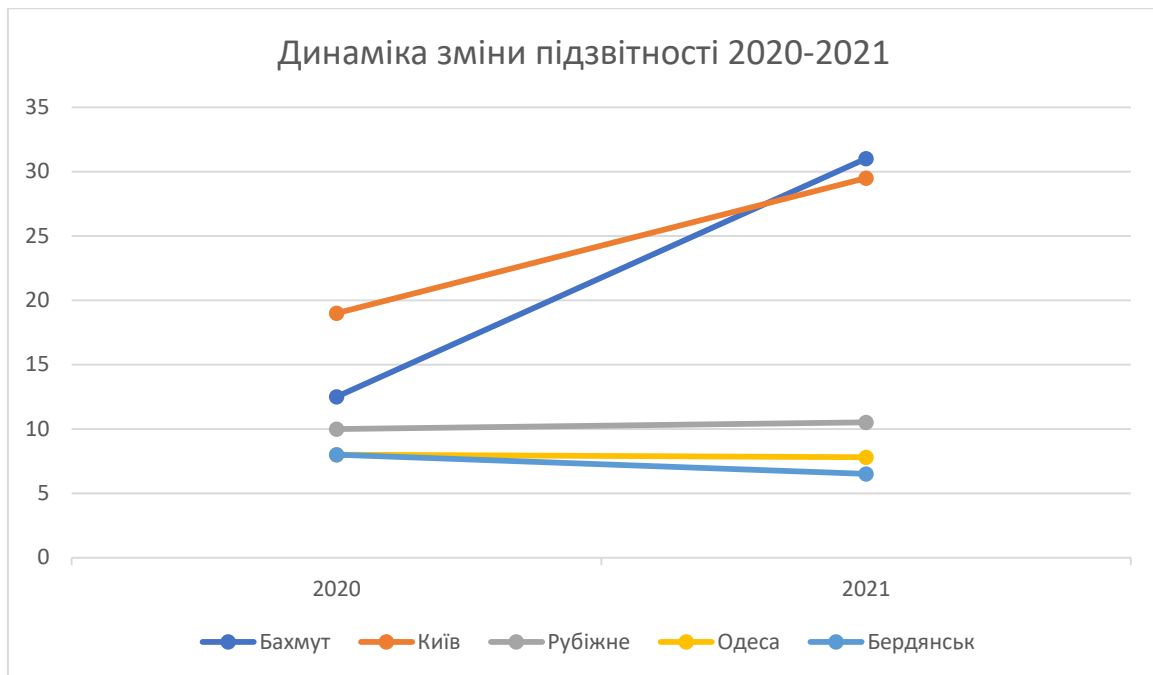
⁵² Бахмут прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

⁵³ Київ прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності

⁵⁴ Рубіжне прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

⁵⁵ Одеса прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

⁵⁶ Бердянськ прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності.

Через загальне підвищення підзвітності в містах збільшення кількості балів не завжди призводить до збільшення місця в рейтингу, так попри вищу кількість балів Київ місце в рейтингу не змінив, а Рубіжне опустилося (не зважаючи на зростання 0,50)

Для більш детального огляду було обрано Київ та Одесу, оскільки це великі міста, які можна порівняти між собою, а також тому що методологія заточена під великі міста, оскільки ті мають бути взірцевими у плані прозорості та підзвітності.⁵⁷ На додатку 3 (так само окремо від диплому, в папці) зображено порівняльну таблицю Київ/Одеса 2020-2021

Зміни в Одесі полягали в загальному погіршенні підзвітності, так у одеситів зникла можливість брати участь в засіданнях ради, а з сайту міської ради Одеси зникла затверджена комплексна схема тимчасових споруд, решта категорій залишилася без змін. З позитивного змінилося те, що стало можна притягувати депутатів за неетичну поведінку та появу постійної комісії, що забезпечує експертну розробку вістовників до проєктів регулярних актів, що надійшли на розгляд до ради. В цілому Одеса лишається невідповідним містом без контролю з боку громадськості.

В Києві ж відбулися позитивні зміни. Так в Києві повністю представлена громадськість у бюджеті громадської участі, та залучена до його реалізації, також з позитивних змін відкрите та гласне проведення засідань конкурсних комісій, почали залучати недержавних суб'єктів для надання соціальних послуг за відкритою та гласною процедурою. Додатково стало можна притягувати депутатів за неетичну поведінку та появу постійної комісії, що

⁵⁷ Цитовано вище (43, с 4)

забезпечує експертну розробку вістовників до проєктів регулярних актів, що надійшли на розгляд до ради, а також проводять електронні аукціону на права про сезонне розміщення тимчасових споруд для зайняття підприємницькою діяльністю. В Києві відбулися позитивні зміни в порівнянні з 2020 роком, і тому рейтинг відповідно збільшився, проте, на жаль, Київ досі являється частково непідзвітним містом.

Загальні дані по країні показують зростання підзвітності до середнього показника в 16,08 бала, що на 28,84% більше ніж показник попереднього року в 12,48 балів⁵⁸. Згідно дослідження найбільшу динаміку демонструє зростання продемонстрували міста в наступних категоріях «Інформація про роботу ОМС» (3%→15%) та «Доступу та участі» (12,36%→26,94%). Загалом найбільш виконувані сфери: Антикорупційна політика та конфлікт інтересів (50%), Доступ та участь (26,94%), Землекористування та будівельна політика (19%)⁵⁹.

Також згідно результатів дослідження «Коефіцієнт кореляції показників прозорості та підзвітності по Пірсону становить 0.726, що свідчить про високу ймовірність посісти вищу сходинку міста в обох рейтингах одночасно. Що прозоріше місто, то воно і підзвітніше, і навпаки.»⁶⁰

Це не тільки статистична закономірність, яка підтверджується, але й логічний висновок. Оскільки чим прозоріше місто, тим активніше воно залучає містян в процеси самоуправління і в підсумку воно стає більш підзвітне та контрольованим з боку громадянського суспільства. Від цього виграють всі, і саме місто, чи громада, які стають ефективнішими та інклюзивнішими, але й самим громадянам, оскільки вони живуть в громаді, яка покращується.

Контроль

Для перевірки інформації про контроль з боку громадськості було обрано дані зі звіту АКРЕК за 12/2019 «Вплив місцевих громадських організацій на впровадження антикорупційних реформ в регіонах України»⁶¹

Причиною чому було обрано саме це дослідження слугує те, що основною метою дипломної роботи є дослідження зв'язку демократизації, децентралізації та корупції, а також те, як вони впливають один на одного. Тому і було взято саме дослідження на антикорупційну тематику і те, як громадськість здійснює контроль за місцевою владою в цьому плані.

⁵⁸ Цитовано вище (34, с 8)

⁵⁹ Там само, с 9

⁶⁰ Там само, с 10

⁶¹ Нестеренко О., Бадер М., Білецький А. Вплив місцевих громадських організацій на впровадження антикорупційних реформ в регіонах України : звіт. eKMAIR :: Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository.

Згідно дослідження від АКРЕК громадський контроль в сфері антикорупції станом на 12/2019 більшість організацій працювали локально, тобто на рівні місця чи громади. 117 організацій поширювали серед мешканців своїх громад інформацію про корупцію, та способи протидії їй, а також як їй запобігти. В одних це було ключовою сферою діяльності, в інших лише побічною. В цілому організації доволі часто співпрацюють між собою, тим самим покращуючи успішність один-одного⁶²

В цілому діяльність антикорупційних організацій поділяється на за сферами їх діяльності (кількість організацій може перевищувати 182, оскільки деякі організації займають декількома видами діяльності). Ось перелік того, чим займаються антикорупційні організації при їх взаємодії з місцевою владою⁶³:

- 1) 55 організацій моніторять прийняття рішень законодавчими органами та органами виконавчої влади
- 2) 47 контролюють процес здійснення публічних закупівель
- 3) 33 моніторять електронні декларації майнового стану державних службовців, як правило з метою виявлення невідповідностей між заявленими та фактичними доходами та статками високопосадовців
- 4) 44 приймають участь в адвокатських кампаніях – їх зусилля направлені на ухвалення відповідними органами політичних рішень, що в більшості своїй стосуються прозорості управління або запровадження механізмів доброчесності.
- 5) 49 організацій займаються поданням судових позовів проти корумпованих осіб та фірм
- 6) 25 організацій проводять пікети та демонстрації
- 7) 52 організації проводять тренінги з питань боротьби з корупцією
- 8) 6 організацій за запрошенням були долучені до певного типу співурядування разом з державними органами

Як і в будь-якій діяльності трапляються проблеми, серед основних проблем організації вказують низьку зацікавленість суспільства проблемами подолання корупції, також відмічають недостатнє фінансування своєї діяльності та міграцію успішних активістів в Київ чи за кордон. Так 87 організацій згадують, що відсутність фінансування зменшує їх ефективність, представники 60 організацій заявляють, що в них недостатня кількість кадрових ресурсів, що понижує загальну ефективність організації, а представники 25 організацій зазначають, що зазнають залякувань та перешкод з боку місцевої влади (Харків, Миколаїв, і Херсон), і напади як правило залишаються не розслідуваними⁶⁴.

⁶² Там само с 7

⁶³ Там само с 8-9

⁶⁴ Там само с 9

Хоч цього на пряму в дослідженні і не вказується, проте враховуючи рік (2018) і місто (Херсон) скоріше за все мова іде про напад і вбивство Катерини Гандзюк. Катерина Гандзюк загинула внаслідок нападу 31 липня 2018 року, її облили сульфатною кислотою, коли вона виходила зі свого дому внаслідок отриманих травм вона загинула 4 листопада того ж року в лікарні міста Херсон. Суди по справі тривають і досі, а головний підозрюваний Владислав Мангер перебуває під вартою разом з іншим підозрюваним Олексієм Левіним

На жаль, тема політичних вбивств і замахів не є темою даного диплому, тож перелічити усі замаху і напади на активістів не є можливим, як і результати їх злочинів. Проте я вважаю цю ремарку достатньо важливою.

Також варто відмітити і успіхи організацій, та приклади їх успішної діяльності⁶⁵:

- 1) Організація з м. Кропивницький розробила цілий комплекс антикорупційних нормативних актів, які були прийняті міською радою
- 2) Організація з м. Чернігів, що успішно лобіювала зміни до існуючих нормативних положень з метою зменшення можливостей для зловживання
- 3) Організація з м. Хмельницького, наприклад, подала (і потім виграла) позов проти незаконних платежів у школах міста
- 4) У м. Кривий Ріг, наприклад, активісти вилучили і знищили алкоголь, який незаконно продавався в магазинах, що знаходилися під протекцією місцевої влади
- 5) Організація з м. Черкаси, брала участь у атестаційній комісії, що найняла нових співробітників поліції.
- 6) Організація з Дрогобича, якій було доручено впровадження механізмів електронного урядування, спрямованих на скорочення можливостей для корупції.
- 7) Організація з Миколаєва успішно скасувала платежі за певні види процедур в лікарнях міста
- 8) Активісти з Дрогобича відіграли важливу роль у накладанні штрафів на магазини, що здійснювали незаконний продаж алкоголю.
- 9) Організація з Одеси, наприклад, успішно оскаржила річний бюджет міста на підставі наявності в ньому корупційних складових
- 10) Організація з м. Марганець, яка досягла того, що активи, які були незаконно приватизовані владою міста, були повернуті державі.
- 11) У м. Кропивницький, наприклад, активісти у сфері боротьби з корупцією домоглися успіху у примусовому звільненні місцевих чиновників, відповідальних за комунальні послуги.

⁶⁵ Там само с 8-11

- 12) А в містах Українка і Святогірськ активісти взяли за проведення антикорупційних кампаній, які змусили мера залишити посаду.
- 13) У семи містах, що входять до складу Івано-Франківської області, наприклад, були запроваджені антикорупційні інструменти після тренінгів з питань доброчесності в державному управлінні, проведених організацією з м. Івано-Франківськ. У подібній ситуації адвокаційна діяльність організації з Хмельницького призвела до ухвалення міською радою нового положення про конфлікт інтересів. Херсонська організація успішно лобіювала запровадження більшої прозорості при проведенні тендерів місцевими університетами. А в декількох містах, включаючи Чугуїв, Харків, Херсон, Хмельник і Сєверодонецьк, активісти успішно переконали місцеву владу знизити поріг для використання системи електронних закупівель ProZorro.

Підсумки дослідження: Організації 40 міст є неефективними, в 13 показують ефективність і в 5 високу, по областях – неефективні 14, середньо ефективні 10, і високоефективна⁶⁶.

В підсумку дослідження даються поради щодо покращення ефективності і поліпшення ситуації. Враховуючи, що воно було опубліковано 20/12/2019 року, а більшість матеріалу стосується 2018-го року, то можна сподіватися, що наступне подібне дослідження покаже більш високу ефективність. Оскільки контроль за корупцією і протидія їй – це запорука успішної громади.

Висновок по темі демократизація: демократизація, що полягає в запровадженні прозорості, залученості громадян і підзвітності та контролю необхідна для нормального функціонування та розвитку громад. Прозорість забезпечує довіру громадян до місцевої влади, залученість громадян дозволяє їм приймати участь у житті громаді, а підзвітність і контрольованість місцевої влади зменшує ризики корупційних правопорушень, та збільшує віру людей в те, що життя можливе без корупції. Будь-яка територіальна громада повинна намагатися побудувати прозору та підзвітну населенню форму управління, дослухатися до нього і його потреб, тоді громада буде розвиватися, якщо ж на додачу до цього будуть і економічні чинники, то така громада швидко стане найкращою в області, і стане взірцем для інших. І хоча демократизація не є відповіддю на всі проблеми територіальних громад, проте вона є вагомим чинником успіху громади і покращення рівня життя тих, хто населяють цю громаду.

⁶⁶ Там само с 22-27

Розділ II Децентралізація

Децентралізація – це процес передачі ресурсів та повноважень на місця, коли більше коштів та ресурси залишаються на рівні сільських, селищних та міських територіальних громад і при тому вони отримують більші повноваження на розпорядження цими ресурсами і коштами⁶⁷.

Основною метою децентралізації є створення спроможних та самостійних громад, які могли би вирішувати питання місцевого значення, надавати послуги громадянам в більш зручний спосіб, та бути в контексті місцевих справ. Таким чином громади перебрають з центру на себе всі повноваження, які пов'язані з питаннями місцевого самоврядування і при цьому зможуть ефективніше їх вирішувати.

Однак не кожна село, селище чи місто, та не кожна їх сукупність можуть бути повноцінною та самостійною територіальною громадою, оскільки вони можуть мати замало мешканців, грошей чи ресурсів, або наприклад бути просто не самоокупними і в підсумку матимуть проблеми через недостатню кількість ресурсів, що призведе до погіршення життя мешканців цієї громади.

Тому було вирішено в рамках проведення децентралізації на території України провести створення ОТГ (чис створення на початку підтримувалося фінансово) на добровільній основі. Усього в період з 2015-го по 2020-ий рік було створено 1070 громад на добровільній основі⁶⁸. 12 червня 2020-го року на підставі закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» було утворено 1470 територіальних громад.⁶⁹ 12 серпня 2020-го року було об'єднано Соколівську громаду з Жашківською громадою (Черкаська область) таким чином територіальних громад стало 1469⁷⁰

Громади утворювалися на добровільній основі за принципом самодостатності, на ґрунті об'єктивних факторів та добровільного бажання населення, проте розмір територіальної громади обмежений доцільністю, аби уникнути занадто великих громад, які були би менш ефективними, та більш забюрократизованими.

Також ця реформа позначилася на принципі управління громадами, так частина сіл, що не мають власних сільрад представлені депутатами у місцевій раді, а у виконкомах сільськими старостами. Старости та депутати

⁶⁷ Децентралізація: повноваження рад територіальних громад. Платформа правових консультацій - WikiLegalAid.

⁶⁸ Учасники проєктів Вікімедіа. Об'єднана територіальна громада. Вікіпедія.

⁶⁹ Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад. Офіційний вебпортал парламенту України.

⁷⁰ Про внесення змін у додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 728. Офіційний вебпортал парламенту України.

представляють в громаді інтереси своїх односельчан та займаються роботою на благо села і усієї громади. Також існують районні ради та обласні ради, які контактують з місцевою владою.

Окрім закону «Про місцеве самоврядування»⁷¹ повноваження територіальних громад, обласних та районних рад також визначаються статтею 143⁷² Конституції України визначені повноваження місцевих рад, а також районних і обласних

«Повноваження територіальних громад:

1. Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності;
2. затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання;
3. затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання;
4. встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону;
5. забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів;
6. утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю;
7. вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Повноваження обласних та районних рад:

1. Обласні та районні ради затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання;
2. затверджують районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контролюють їх виконання;
3. вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції.

Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих

⁷¹ Цитовано вище (5)

⁷² Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України.

повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності.

Органи місцевого самоврядування з питань здійснення ними повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.»

В самому ж Законі України «Про місцеве самоврядування», повноваження сільських, селищних, міських рад, а також їх виконавчих органів визначаються статтями з 25-ої по 41-шу, сільських, селищних та міських голів з 42-ої по 44-ту, посадових осіб органів місцевого самоврядування з статті 45-ої по 58-му.

Для огляду децентралізації було використано ряд джерел, це наукові статті, а також приклади децентралізації і її впливу на громади, було проаналізовано свідчення із ЗМІ і профільних сайтів про успішні практики децентралізації і її наслідки.

Наукове дослідження «Місцеві ради та їх виконавчі органи взаємовідносини, розподіл компетенцій, взаємозалежність функцій»⁷³ присвячена аналізу проблем самоврядування. Зокрема зміні акцентів у напрямку роботи посадових осіб місцевого самоврядування, та їх функцій.

Як вже зазначалося вище органи місцевого самоврядування поділяються на три типи, на сільські, селищні, та міські з центром відповідно у селі, селищі та місті. На них покладена роль безпосереднього управління територіальними громадами, як безпосередньо, так і через виконавчі органи місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування прямо відповідають перед мешканцями громади, оскільки вони є представниками їх волі, та набувають правосуб'єктності після того, як ті їх обирають.

Реформа децентралізації принесла зміни не тільки в територіальні громади, а і в районні ради, оскільки їх кількість та повноваження були змінені в сторону розширення. Внаслідок цих змін виникає необхідність змінювати наявну структуру та підлаштовуватися під нові реалії, наприклад розширяти управлінський персонал, розширювати чи звужувати комітети, тощо. Хоч закон і регламентує функціональні обов'язки органів місцевого самоуправління в цілому, проте кожна територіальна громада вправі сама обирати та змінювати свою структуру відповідно до своїх потреб. В такій ситуації важливим чинником є прагнення місцевої влади до змін, а також запит

⁷³Крепак М., Горачур В., Коцур В. Місцеві ради та їх виконавчі органи: взаємовідносини, розподіл компетенцій, взаємозалежність функцій. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 9.

громадян на такі зміни, запит на покращення тих чи інших послуг, та на покращення життя громади.

Однією з найбільших змін стало створення ЦНАПів, які були утворенні замість купи старих та неефективних органів, які не відповідали запитам часу. Також ЦНАПи в наслідок того, що вони мають бути обладнаними комп'ютерами та іншою технікою з доступом до інтернету⁷⁴ вони змогли отримати доступ до багатьох баз даних і спростити життя громадянам.

Разом з тим, як відмічається в даній статі внаслідок об'єднання територіальних громад районні області, та районні державні адміністрації виявилися не потрібними, а їх повноваження і завдання вимагають реформування, але поки що цього не відбувається, а громадянам та місцевій владі доводиться з ними комунікувати, що викликає затримки та незручності.⁷⁵

Місцева влада та виконавчі органи побудовані таким чином, аби працювати, як вільні та колегіальні органи, за так званою системою стримувань і противаг аби уникнути випадків, коли одна людина, або людина і її команда могли би утримувати в своїх руках усю владу, та використовувати владні органи на власну користь. За задумкою міський голова перебуває в співзалежностях, міська рада – міський голова, і виконавчий комітет – міський голова. Міський голова є рівним іншим за вагою свого голосу та має виступати у ролі першого серед рівних, а не головним на іншими. У випадку якщо всі три гілки працюють незалежно та взаємоконтрольовано, то система залишається збалансованою та ефективною.⁷⁶

Проте не завжди все працює так, як це задумано, як відмічається у дослідженні існують способи підпорядкувати волі міського голови депутатів ради, внаслідок чого другі підпадають під контроль першого, так серед таких способів зазначені⁷⁷:

1. прийняття депутатів чи їх родичів на роботу в виконавчі органи;
2. прийняття родичів депутатів на роботу в комунальні установи і підприємства;
3. забезпечення бізнесу депутатів бюджетними коштами (постачання товарів, робіт чи послуг за кошти бюджету чи комунальних підприємств);
4. отримання депутатами чи їх родичами земельних ділянок, майна
5. прямий підкуп

⁷⁴ Пропонований перелік вимог до центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), насамперед в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ). Децентралізація в Україні.

⁷⁵ Цитовано вище (73, с 3)

⁷⁶ Там само с 4

⁷⁷ Там само, с 5

6. опосередкований вплив

Усі ці способи є протизаконними і відповідно нелегальними. Проте їм можна протидіяти завдяки збільшенню прозорості, підзвітності та контрольованості місцевої влади, а також завдяки впровадженню антикорупційних політик у співпраці з НАЗК. Також важливо аби люди були зацікавлені в протидії таким речам та залучалися до життя своєї громади, інакше цьому не вдасться протидіяти.

Підсумовуючи дану статтю варто відмітити, що вона піднімає питання незалежності трьох гілок влади в органах місцевого самоврядування та необхідність прозорості та взаємоконтролю, також вона акцентує увагу на тому, що якщо баланс у владі буде порушуватися, то в підсумку система стане неефективною, а якість прийняття рішень зменшиться.

Друга наукова стаття «Децентралізація як основа зміцнення фінансової самодостатності та розвитку територіальних громад»⁷⁸ присвячена обґрунтуванню теоретичних засад децентралізації та особливостей її прояву у контексті посилення спроможності місцевого самоврядування і зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад.⁷⁹

Реформа децентралізації наблизила Україну до сучасної європейської моделі самоврядування та зміцнення його фінансової автономії шляхом перерозподілу податків і ресурсів з центру на місця. Фінансово самодостатня громада є основною запорукою шляху України до ЄС, оскільки базова самодостатня одиниця формує більш сильну, та більш демократичну одиницю вищнього порядку і тим самим зміцнюючи усю державу. Проте окрім фінансової складової важливу роль грають і функціональні можливості, якщо повноваження місцевих громад будуть замалими, то їх ефективність буде заниженою, якщо ж завеликими, то може початися протистояння громад і центру, тому тут важливий баланс.

Згідно опису досліджень на які посилаються у науковій статті⁸⁰ дослідження децентралізації в країнах ЄС показало, що існують певні причини успіху. Серед яких зазначають:

1. посилення демократизації суспільства і стабілізації розвитку держав забезпечення їх економічного зростання та інтенсифікації регіонального розвитку;

⁷⁸ Возняк Г., Капленко Г., Коваль В. Децентралізація як основа зміцнення фінансової самодостатності та розвитку територіальних громад. Економіка та суспільство. 2022. № 42.

⁷⁹ Там само с 1

⁸⁰ Там само с 2

2. посилення здатності системи публічного управління до адаптації завдяки перенесенню владних повноважень і управлінської відповідальності на місцевий рівень
3. Висока результативність децентралізаційних практик обумовлена ґрунтовною наповненістю на базовому рівні через наближеність до носіїв індивідуальних і колективних інтересів та практичною направленістю на вирішення конкретних проблем і забезпечення інтересів певних територіальних громад

Передача фінансування на нижчі рівні покращує здатність громади надавати послуг і сервісів громадянам. Оскільки місце де громадянин отримує сервіс наближене до нього, то сервіс буде наданий оперативніше. Це сприяє створенню ланцюжку споживач послуги – надавач послуги – місцеве самоуправління, і тепер місцева влада зацікавлена в піднятті якості сервісу, оскільки таке підняття покращує оцінку дій влади громадянином, а він в свою чергу може потім підтримати цю владу на наступних виборах. Формування такого ланцюжка в свою чергу може призвести до того, що окремі громадяни бачучи досягнення місцевої влади захочуть долучитися до управління громадою. Що вони в свою чергу можуть зробити шляхом участі в громадських слуханнях, участі в обговоренні бюджету, виносити свої пропозиції, тощо.

На думку науковців Світового Банку⁸¹ існують три види децентралізації: політична, адміністративна, та фінансова

Політична децентралізація передбачає часткову передачу політичних та нормативних функцій з центрального рівня на рівень нижче – місцевим громадам.

Адміністративна децентралізація передбачає передання обов'язків та планування по публічному управлінню з центру вниз.

Тоді, як фінансова залишає громадам більше ресурсів + передбачає дотації з центру за необхідності аби створити повноцінну та самодостатню громаду.

І хоча занадто сильна децентралізація може мати негативний вплив (особливо на прикордонних територіях) проте поміркована децентралізація буде мати позитивний вплив.

Висновок: Як і перше дослідження друге акцентується на необхідності створення самодостатніх громад з достатньою кількістю фінансів і повноважень, аби бути ефективною та мати змогу функціонувати самостійно та вирішувати свої проблеми на місцях.

Українські територіальні громади з часу початку реформи децентралізації почали змінюватися, хтось залучав експертів з міністерства розвитку громад і територій України, хтось дивився на досвід європейських колег, радився з мерами інших міст, головами інших громад. У кожної

⁸¹ Там само с 4

територіальної громад був по-своєму особливий шлях, який зробив одні громади більш успішнішими, а інші менш успішнішими. Але з часом почали з'являтися більш успішні громади які були лідерами серед своїх сусідів. Одним краще давалося впроваджувати принципи демократизації, інші були більш успішні в використанні фінансів та ресурсів, а деякі просто добре надавали сервіси в рамках своєї територіальної громади. Найуспішніші територіальні громади стали відмічати за їх успішні практики, щось що відрізняє їх від інших територіальних громад в кращу сторону. Також Радою Європи був створений спеціальний конкурс «Кращі практики місцевого самоврядування»⁸² на якому відзначали такі практики, та нагороджували найуспішніші громади за перемогу в тих, чи в інших номінаціях.

Приклад декількох таких громад було взято за основу для дослідження успіху місцевого самоврядування на їх прикладі в статті Радіо Свобода «10 прикладів успіху територіальних громад: від створення робочих місць до скейтпарків».⁸³

Першим прикладом виступає Дунаєвецька міська громада, вона була відзначена дипломом I ступеня за темою «Згуртованість громади», за практику підтримки місцевого бізнесу. Як зазначається у статті про цю практику «У 2019 році 43 місцеві житель і жительки заснували кооператив «Ягідний рай», розпочавши вирощувати за сучасними технологіями малину, ожину та полуницю. Місцева громада дала їм в оренду 9 гектарів комунальної землі на 15 років за найменшою 8-відсотковою ставкою. Перший врожай склав 3 тонни, а врожай наступного року – 10 тонн ягід.»

Як зазначено в презентації даної практики на сайті Ради Європи⁸⁴ все розпочалося з того, що в 2017 році місцева громада зібралася на сесії міської ради та вирішила прийняти стратегію підтримки розвитку підприємництва. В рамках такої підтримки міська громада надали 43 місцевим жителям грошову допомогу під низький відсоток, а також виділила понад 9 ділянок землі. Також БФ «Контінентал Фармерз Груп» надав місцевим матеріальну-технічну допомогу у вигляді будівельних матеріалів, автомобілю і 15 тисяч саджанців малини. Даний кооператив СОК (Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив) «Ягідний рай» станом на момент презентації охоплював 19 населених пунктів, мав понад 10 гектарів землі на яких росло 22 різних ягідних та фруктових культури. Також за підтримки місцевої влади новоспечені бізнесмени відвідували різні тематичні заходи по темі.

⁸² Нагородження переможців конкурсу «Кращі практики місцевого самоврядування» – 2021 - Офіс Ради Європи в Україні - www.coe.int. Офіс Ради Європи в Україні.

⁸³ Штогрін І. 10 прикладів успіху територіальних громад: від створення робочих місць до скейтпарків. Радіо Свобода.

⁸⁴ «Ягідний рай» - успішний приклад кооперації як драйвера розвитку самозайнятості та згуртування сільського населення громади». Council of Europe.

Це хороший приклад того, як влада територіальної громади в співпраці з місцевим населенням організували успішний бізнес, підняли зайнятість в своїй громаді та почали отримувати прибутки з яких платили податки в межах своєї громади і за рахунок цього поповнювали місцевий бюджет.

Другим прикладом успішної взаємодії місцевої влади та місцевих підприємців є допомога в створенні СОК «Медок» та СОК «Добробут Андріївки» з селищної територіальної громади центром у селищі Покровське Дніпропетровської області за що і були відмічені дипломом I ступеню^{85 86}. Селищна громада разом з місцевою владою домовилися про стратегічний план підтримки та розвитку сільськогосподарських кооперативів і таким чином був утворений СОК «Медок» який спеціалізується на виробництві меду. Причиною створення кооперативу слугували проблеми з якими стикалися місцеві виробники меду, тому вони вирішили домовитися про допомогу з місцевою владою. Окрім допомоги в створенні кооперативу місцева влада створила «Раду місцевого економічного розвитку» у якості допомоги в проєкті створення кооперативу бджолярів, а самі люди організували клуб «Бджолярі Покровщини».

Завдяки кооперативу вдалося підняти ціни на мед в розмірі 5-10 грн за кг при експорту за кордон і при цьому знизити закупівельні ціни на різноманітні розхідники які необхідні для бджолярства, що дозволило знизити собівартість меду. Окрім цього кооператив зміг залучити 1006500 грн від фонду USAID DOBRE та 1,2 млн кредитних коштів, а селищна громада виділила 2 гектари землі та 250 тисяч гривень дотації на закупівлю ванни для декристалізації меду. Також кооперативу вдалося налагодити шляхи експорту в Німеччину і Польщу в обхід оптовиків які раніше купали мед окремо в кожного бджоляра за нижчими цінами, тим самим вдалося ще збільшити прибутки на 1 кг меду.

Сам бізнес має плани щодо розширення, збільшення потужностей та обсягів виробництва меду. Окрім цього в громаді діє СОК «Добробут Андріївки» - це молочне підприємство на 116 людей, яке експортує молоко на 5 заводів в Україні та залучає грантові кошти за допомогою місцевої влади. Таким чином на території селищної громади діє два успішних СОКи, які приносять в бюджет громади додаткові доходи, а зі сплачених податків фінансується подальше покращення життя мешканців громад.

Організація місцевих підприємців і допомога влади призвели до цього чудового прикладу того чим насправді є децентралізація, а саме до результативної співпраці мешканців громади і місцевої влади.

⁸⁵ Підвищення добробуту членів СОК «Медок» Покровської громади через збільшення доданої вартості меду. Council of Europe.

⁸⁶ Цитовано вище 82

Третій приклад це приклад турботи про громаду і її мешканців. Це приклад того, як в Маріуполі створили регіональний інфекційний центр на базі КНП «Маріупольська міська лікарня №4 ім. І.К. Мацука» за що і були відзначені дипломом першого ступеню⁸⁷. Також в цю лікарню змогли залучити працівників, які до останнього, протягом 40 днів блокади і руйнувань рятували життя маріупольців, допоки російські окупанти не вивезли вглиб окупованих територій пацієнтів та лікарів⁸⁸.

В Маріуполі було виділено на капітальний ремонт та благоустрій 1,2 і 3 інфекційних відділень, а також на облаштування реанімацій 46,6 млн гривень в 2020 році, також на розробку ПКД було виділено 800 тисяч гривень з терміном реалізації 2022-2023 рік, чому, на жаль, не судилося збутися.

За вкладення коштів в протидію інфекційним захворюванням місто-герой Маріуполь і отримало диплом I ступеня в категорії «Організація системи надання медичних послуг на місцевому рівні в контексті реформи системи охорони здоров'я». При чому з цих коштів 18,5 млн було надано Метінвестом, 14,5 млн субвенція з обласного бюджету, 12,4 млн місцевий бюджет та 1,2 ФРМ. Цей приклад, це приклад того, як міська влада в взаємодії з державними програмами та приватними інвесторами вкладає мільйони гривень у порятунок людських життів.

Четвертим прикладом успішної практики є стратегічні ініціативи направлені в майбутнє громади. Так диплом I ступеня отримала Дрогобицька міська рада за презентацію стратегії «Центр інноваційної економіки та медицини, орієнтований на людину» з орієнтиром до 2030-го року⁸⁹.

Основними принципами даної програми Дрогобича є відповідність цілям сталого розвитку, людиноцентричність, інноваційність, та Smart City. Напрямами в стратегії вказано прагнення до сучасних рішень, діджиталізації, смарт спеціалізації регіонального центру та перетворення Дрогобича в відомий у світі культурний, освітній та творчий центр.

Підготовка до впровадження стратегічної програми почалася в 2016-му році з запровадження програми «Смарт сіті Дрогобич», далі в 2017 відбулося ще одне діджитал рішення – створення розумної громади заснованої на принципах прозорості та партисипативності, потім в 2018 запровадили управління на основі даних та оптимізували непродуктивні видатки на освіту та охорону здоров'я. В 2019-му підійшли до наступного кроку програми і реформували освіту та медицину міста на основі сучасних підходів до

⁸⁷ Створення регіонального інфекційного центру на базі КНП «Маріупольська міська лікарня №4 ім. І.К. Мацука». Council of Europe.

⁸⁸ Станіславський І. «Це був наче конвеєр». 40 днів роботи у блокадному Маріуполі лікарні №4, що була розташована неподалік Азовсталі.

⁸⁹ Розвиток медицини – базис сталого розвитку нашої громади. Council of Europe.

управління даними, в 2020-му році створили та реалізували інноваційні стратегії міста, які орієнтовані на люди, а також розробили і впровадили галузеві стратегії в місті, а в 2021-му залучили органи самоорганізації населення до управління громадою та впровадили в об'єднаній громаді управління на основі цінностей.

Після впровадження такої великої та ґрунтовної програми місто було готово до наступних кроків. А саме до запровадження інноваційної стратегії Дрогобицької громади орієнтованої на 2030 рік. Цілями програми являються:

1. доступна для всіх медицина
2. Розвиток систем інтенсивного лікування найбільш поширених та серйозних хвороб для людського життя на базі медичного хабу в Дрогобичі
3. Розробка та запровадження стратегії розумної специфікації півдня Львівської області з орієнтиром на профілактику захворювань, інтенсивним лікуванням і можливістю в майбутньому обслуговувати мешканців інших міст та громад завдяки медичному туризму і розвинутій інфраструктурі

Результати практики також є амбітними, так в короткостроковій перспективі планують покращити доступність до лікування інфаркту міокарду та інсульту, а також скоротити час лікування та діагностики до 1 години і при цьому запровадити інноваційні методи лікування, які дозволять рятувати людські життя мешканців власної громади, а в майбутньому і сусідніх громад. Тоді, як в довгостроковій перспективі планується досягти зниження смертності від інсульту та інфаркту на 15%, а інвалідності на 10% і створити базу для подальшого покращення медицини в регіоні

На цю програму було виділено велику суму коштів, а саме 15 млн з місцевого бюджету, 5 млн з обласного і 70 млн з державного + інші інвестиції 1,5 млн грн.

Таким чином в перспективі це може стати унікальною програмою стратегічного розвитку, яка направлена на багато років вперед. Програми стратегічного розвитку показують, що у громади є не тільки достатнє фінансування аби планувати такі довгострокові програми, але й візія майбутнього та впевненість, що програму вдасться реалізувати. В майбутньому з посиленням та розвитком децентралізації подібних різнонаправлених програм ставатиме більше.

П'ятим прикладом успішної практики є погляд сільської територіальної громади у майбутнє, про те як рухатися в ногу з часом, та не відставати від інших громад.⁹⁰

⁹⁰ Цифровізація, як фактор стратегічного розвитку та економічного зростання вакулівської сільської територіальної громади. Council of Europe.

Вакулівська сільська територіальна громада є громадою-учасницею швейцарсько-українського проекту DESPRO «Підтримка децентралізації в Україні». Дана програма передбачає затвердження проекту стратегічного розвитку та допомогу спеціалістів у досягненні поставленої мети. Вакулівська сільська громада доволі мала, в ній проживає всього лише 3100 осіб при тому що в самій громаді наявно 18 населених пунктів, а площа її складає 286,3 квадратних кілометри. Це означає, що на один населений пункт припадає в середньому 172 мешканці з густиною населення 1 людина 10820 метрів. При таких малих кількостях населення і при такій низькій концентрації людей перед громадою постало питання управління та керування.

З метою вирішити цю проблему, та з ціллю забезпечити зв'язок усім селам громади було прийняте рішення про масштабну цифровізацію громади. Так на договірних засадах вдалося домовитися з регіональним провайдер про прокладку оптоволоконного інтернету на швидкості 300 мб/сек і пропускною здатністю до 1 гб/сек, що дозволило забезпечити високошвидкісним інтернетом майже 2300 жителів громади, які проживають у її 5-ти найбільших селах, що складає 74% від загальної кількості жителів сільської громади. Також це дозволило підключити комунальні заклади до інтернету і створити точки доступу вайфаю на головних площах, та біля адміністративних будівель громади. Це надало доступ до інтернету тим мешканцям громади, у яких його раніше не було, або у яких він був доволі повільним. Також наявність високошвидкісного інтернету в комунальних закладах дозволило забезпечити вищу швидкість та якість надання послуг, особливо тих що стосувалися надсилання запитів, чи отримання довідок. Так було створено передовий та інноваційний ЦНАП в якому було доступно 338 послуг з яких 90 онлайн, що дозволило сільській територіальній громаді впевнено увійти в 21-ше століття, та отримувати послуги з тою ж якістю і швидкістю, як і мешканці міст. Окрім цього було створено в менших селах доступ до мережі супутникового інтернету, що де-факто забезпечило доступ усіх селян до мережі інтернет.

Також в сільській громаді пішли далі і в плані захисту та безпеки громадян, так на площах міст і у найбільш відвідуваних місцях, а також у школах, біля сільради і всередині сільради були встановлені камери відеоспостереження через які місцевий поліцейський може слідкувати за правопорядком в режимі онлайн, навіть із свого смартфона і також переглядати записи відеокамер. В майбутньому цю практику планується розширити на усі села.

Також сільська територіальна громада забезпечила можливість селян навчатися в цифрі. Так заклади середньої освіти забезпечені електронними освітніми ресурсами, а вчителі з сіл завжди мають доступ до методологічного супроводу від колег. Також діти можуть мати доступ до навчальних матеріалів не тільки в школі, але і вдома у режимі онлайн. Більше того з 2017 року ведеться централізована закупівля планшетів які закріплюються за кожним

учнем починаючи з першого класу і до моменту його випуску зі школи, а класи у самій школі обладнані інтерактивними дошками. Інтерактивною підлогою, проекторами та інноваційним програмним забезпеченням. Все це дозволило вивести якість освіти на раніше не бачений рівень.

П'ятий приклад показує наскільки можна розвинути територіальну громаду завдяки роботі за передовими міжнародними програмами. Поява в сільській громаді високошвидкісного інтернету, якого там раніше не було, а також нової інтерактивної та сучасної онлайн освіти це дійсно досягнення, яким сільська громада може пишатися.

Окрім даної премії існують також інші ресурси, які відзначають кращі практики територіальних громад, ті практики якими можна сміливо пишатися і ті, які показують для чого насправді була запроваджена децентралізація. Одним з таких ресурсів є сайт «Децентралізація»⁹¹ там відзначаються відео, новини, статті, репортажі та інтерв'ю про те, як громади використовують можливості, надані децентралізацією. і стали позитивним прикладом децентралізації, вони надихатимуть громади та допомагатимуть їм у пошуку ідей і можливостей для реалізації власних проектів.

Перший такий приклад⁹² це приклад відновлення, після звільнення населеного пункту з-під окупації росіян. Деокупована Бериславська громада знаходиться недалеко від лінії фронту, всього 4 км. Окрім цього внаслідок бойових дій на території громади зруйнована енергетична інфраструктура, а її ремонт вимагає великої кількості грошей та часу. У зв'язку з чим у Бериславській громаді виникають відповідні труднощі. Тому у Бериславській громаді вирішили створити підприємства з виробництва паливних брикетів із соломи. Ними будуть обігрівати приміщення та розбудовувати енергосистему, таким чином планують ввести біопальне для вирішення потреб громади енергоресурсах.

В громаді також розробили план, як втіли програму «Бери Слав» в життя. Завдяки субсидії U-Lead планують придбати систему яка дозволить виробляти 300 кг брикетів на 1 годину. В рамках пробного запуску вирішено випробувати брикети на опалюванні дитячого садочку. Також сировину планують закуповувати у місцевих фермерів тим самим створюючи закритий цикл економіки в громаді. У випадку успіху місцева влада планує заохотити містян, а також комунальні підприємства переходити на біопаливо, оскільки солома ресурс відновлювальний, то практику можна буде продовжувати і надалі

Цей приклад є прикладом виходу із складної ситуації, оскільки війна це наша реальність, і закінчиться вона не скоро, то відповідальній владі потрібно

⁹¹ Каталог успішних практик - Децентралізація. Децентралізація в Україні.

⁹² За підтримки U-LEAD громада з Херсонщини відновлює енергетичну незалежність. Децентралізація в Україні.

думати про тих, кого вона представляє. Саме так і вирішили у Бериславській громаді

Другий приклад це приклад про відновлювальну та чисту енергетику та її виробництво. Так в рамках програми «U-Lead з Європою» Дубівська громада планує встановити локальну мережу відновлювальної енергетики.⁹³ Так місцева громадська організація «Екосфера» виграла грант на 1,5 млн гривень. Суть даного проекту полягає в тому, аби збільшити енергонеалежність громади.

Це вже не перший проєкт який громада реалізовує разом з U-Lead. Цього разу в громаді планують підвищити її енергоефективність та енергонеалежність, у зв'язку з тим, що громада знаходиться переважно в горах їй важливо бути самодостатньою. Першим джерелом енергії буде гібридна сонячна електростанція, що буде жити селищну раду, а за наявності зайвої енергії і прилягаючі до неї майданчик та вулицю. Також в громаді найняли енергомеджера аби спроектувати та розрахувати спосіб ефективного використання коштів на будівництво сонячних електростанцій.

Цей приклад є прикладом того, як громада намагається використати максимум із свого географічного положення та стати самодостатньою в плані електроенергії

Третій приклад, це приклад того як міської Косівської громади.⁹⁴ Дана громада зіткнулася з проблемою внутрішніх переселенців, які почали їхати в громаду з початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Всього в громаду приїхало 6700 внутрішньо переміщених осіб, які потребували місця де жити. Когось селили в квартири, дачі, садиби, приватні будинки і навіть в турбази та школи. Проте в літку 2022-го року надійшов наказ про відновлення навчання у школах з вересня 2023-го року, і міській громаді довелося шукати куди переселити тих, хто жив в школі. Завдяки взаємодії «з U-Lead з Європою» вдалося переобладнати старе приміщення і забезпечити 40 тимчасових переселенців житлом.

Даний приклад показує, як українські територіальні громади використовуючи свої можливості допомагають іншим українцям які були вимушені покинути свої домівки, а допомога міжнародних партнерів прискорила вирішення житлового питання, та надала 40 переселенцям дах над головою.

Ще одним таким прикладом допомоги переселенцям⁹⁵ може слугувати кейс Зимноводівської територіальної громади, що на Львівщині, яка так само зіткнулася з проблемою переселенців. Їм було де жити, бо більшість з них

⁹³ Громада на Закарпатті за підтримки U-LEAD встановить сонячну електростанцію. Децентралізація в Україні.

⁹⁴ Виграти грант. Історії успіху громад заходу України. Децентралізація в Україні.

⁹⁵ Там само

зупинялися ненадовго, а місцева громада надавала їм усю необхідну допомогу, проте з часом стало зрозуміло, що переселенцям ніде прати білизну, та немає де підстригтися. Проблему було вирішено, коли Зимноводівська громада «Добра ініціатива» звернулася до «U-Lead з Європою», там їм допомогли написати заявку на грант, який вони і виграли і змогли побудувати соціальну пральню та перукарню. Так, коли переселенці покинуть громаду, після них залишиться соціальна інфраструктура для малозабезпечених мешканців громади – це інвестиція в майбутнє громади

Останнім прикладом є Кутська селищна територіальна громада⁹⁶. Так громада, складається з 7 сіл, 5 із яких мають статус гірського поселення. В Кутах є лікарня, проте людям похилого віку та важкохворим було проблемно до неї дістатися, особливо тим, які жили у гірських поселеннях. Для вирішення цієї проблеми було вирішено закупити реанімобіль, в рамках програми «U-Lead з Європою» громаді допомогли оформити заявку на грант, а після його виграну було закуплено реанімобіль і найнято команду фахівців. Тепер в громаді є реанімобіль, який провідує старих та важкохворих селян, а також адаптований до праці без електроенергії. Автомобіль має усе необхідне для того, аби можна було оглянути пацієнта, зробити УЗД, кардіограму та перевірити рівень цукру в крові.

Це є прикладом того, як влада селищної громади вирішує ті проблеми, які до реформи існували роками, завдяки реанімобілю шанс врятувати чиєсь життя зріс в рази.

Висновки: децентралізація це довготривалий процес, який має початок та немає кінця. На початку створюються самодостатні громади, далі за рахунок субвенцій з державного бюджету та міжнародних програм підтримки вони розвиваються та зростають аби втілювати різноманітні проекти які покликані покращити життя в громаді, вирішити питання які давно назріли, та допомогти місцевим жителям розвиватися. Проте, як зазначалося у наукових статтях, що процитовані вище важливо підходити до процесу розвитку та розбудови з розумом, та зберігати баланс противаг у системі управління громадою, аби жодна із сторін не могла «узурпувати» владу в громаді. Важливо, щоб місцева влада мала достатньо повноважень, аби вона могла вирішувати проблеми громади і при цьому вона має мати достатньо фінансових ресурсів, аби втілювати не тільки базові повноваження місцевої влади, але й розвиватися в майбутньому. Одні громади вирішують проблеми з минулого (як наприклад Кутська селищна територіальна громада, що закупила реанімобіль і вирішила ти самим проблему доступу селян з гірських поселень до медицини), хтось вирішує проблеми теперішнього (як наприклад Вакулівська сільська територіальна громада, яка забезпечила селян інтернетом і доступом до сучасної освіти, а також змогла встановити передову систему

⁹⁶ Там само

відеоспостереження заради спокою мешканців громади), а хтось вже будує плани на майбутнє та має візію того, яку роль їх територіальна громада має відігравати в майбутньому (як наприклад Дрогобицька міська територіальна громада з їх стратегією «Центр інноваційної економіки та медицини, орієнтований на людину» з орієнтиром до 2030-го року і планом стати важливим медичним хабом для оточуючих громад, і навіть залучати клієнтів з-за кордону). Проблеми з якими громади зіштовхуються також різні, десь це як в Бериславській територіальній громаді, де місцева влада шукає способи забезпечити населення дешевим паливом на опалювальний сезон, аби пережити його без зайвих проблем з інфраструктурою, поки російські війська поруч і обстрілюють громаду з іншого боку Дніпра. А в когось тільки настане час вирішувати проблеми, оскільки зараз ці територіальні громади перебувають під окупацією російської федерації та позбавлені можливості розвиватися разом з рештою країни. Проте бачучи приклади того, як розвиваються інші територіальні громади, від найменших сіл до найбільших міст – можна бути впевненим, що громади після деокупації з легкістю наздоженуть своїх колег з регіонів і зазнають швидкого відновлення. Головне не припиняти державну підтримку децентралізації та допомагати таким громадам залучати кошти міжнародних інвесторів та грантову допомогу від провідних організацій. Адже територіальна громада, яка має достатньо повноважень, ресурсів та фінансів це сильна територіальна громада, а сильна територіальна громада – це сильна Україна. Все починається з малого, все починається з громади.

Розділ III Корупція

Корупція, як явище існувала ще з давніх часів, ще в часи Стародавньої Греції⁹⁷ і вона існує і понині. На протязі всієї історії людства до корупції ставилися по-різному. Колись те що ми вважаємо корупцією і проти чого боряться антикорупційні органи вважалося нормою. В Стародавньому Римі існувала патронажна система клієнтських відносин, а в середньовіччі та ранньомодерній епосі в Європі в цілому⁹⁸ та в Речі Посполитій зокрема патронно-клієнтерські відносини слугували фундаментом суспільства на яку воно трималося⁹⁹. Зараз людство розвинулося до того етапу коли патронажна система сприймається нами негативно та являється проявом корупції, що як правило здійснюється в умовах приватного інтересу і реального конфлікту інтересів. І зараз призначення знайомих осіб поза конкурсом (на посади де конкурс передбачається), або призначення осіб з кола наближених осіб сприймається негативно, і може призвести до порушення кримінальних справ та позбавлення посади того, хто порушив закон. Станом на сьогодні корупція визнається однією з найбільших загроз в «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року»¹⁰⁰.

Згідно визначення Закону України «Про запобігання корупції»¹⁰¹ «корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей».

Окрім цього в законі дається ще декілька визначень які важливо уточнити:

- «Корупційне правопорушення - діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

⁹⁷ Еволюція явища корупції: історичний ракурс. Зміст - Anticorruption lecture

⁹⁸ Старченко,= Н. Честь, кров і риторика. Конфлікт у шляхетському середовищі Волині (друга половина XVI - XVII століття). Київ : Laetus, 2014. 512 с, С 34

⁹⁹ Там само С 31

¹⁰⁰ Проект указу президента України “про рішення ради національної безпеки і оборони України від 2021 року “Про стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року”. Міністерство економіки України.

¹⁰¹ Закон України "Про запобігання корупції". Офіційний вебпортал парламенту України

- Неправомірна вигода - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;

- Потенційний конфлікт інтересів - наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

- Подарунок - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової;

- Правопорушення, пов'язане з корупцією - діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

- Приватний інтерес - будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях;

- Реальний конфлікт інтересів - суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;»

Додатково сайт НАЗК в Антикорупційній енциклопедії поділяє корупцію на види¹⁰²:

- «Велика корупція або топ корупція

здійснюється на вищих рівнях публічної служби та великого бізнесу. Зазвичай передбачає як значні вигоди для залучених посадових осіб, так і значні втрати для держави та її громадян. Іноді велику корупцію також називають політичною.

- Політична корупція передбачає маніпулювання законодавством та процедурами, щоб розподілити ресурси й гроші між обмеженою кількістю людей. Часто є частиною великої корупції. Вужче цей термін використовують

¹⁰² Види корупції - Офіс доброчесності НАЗК. Офіс доброчесності НАЗК.

у контексті фінансування політичних партій та маніпуляцій під час виборчих кампаній.

- Побутова корупція це корупція дрібного масштабу, що знаходиться на перетині діяльності державних або комунальних установ і громадян. Вона зустрічається в повсякденному житті й часто пов'язана зі спробами громадян отримати доступ до базових суспільних благ або послуг (наприклад, медичної допомоги чи освіти). Альтернативні назви: бюрократична корупція, дрібна корупція.

- Адміністративна корупція її можна розглядати самостійно або як частину побутової корупції. Виникає між державою, представленою чиновниками/бюрократами, що відповідають за прийняття рішень, та громадянами, коли їм потрібні певні послуги. Часто до адміністративної корупції вдаються представники бізнесу для отримання дозволів, ліцензій, погоджень тощо.»

Також адміністративна корупція поділяється на види відповідно до класифікації наданої НАЗК

- «Системна також відома як «ендемічна». Вид корупції, коли вона є невід'ємною частиною економічної, соціальної та політичної системи держави, а більшість людей немає «здорових» альтернатив

- Спорадична це протилежність системної корупції. Оскільки вона відбувається нерегулярно, то не загрожує глобально ні механізмам контролю, ні економіці, однак може серйозно підірвати моральний дух та негативно вплинути на економію ресурсів»

Питання корупції в Україні є проблемою вже довгий час, доволі часто та регулярно у українському медійному просторі з'являються новини про те що хтось ймовірно займається корупцією, або когось затримали за правопорушення пов'язані з корупцією, чи за самі корупційні правопорушення. Через що з'являється враження, що корупція всюди, і ледь не кожний перший чиновник являється корупціонером. Це частково підтверджують дані з дослідженням НАЗК¹⁰³. В ньому можна побачити, що переважна кількість населення вважає боротьбу з корупцією неефективною, а саме 70,4% в 2021-му році проти 78,4% у 2018¹⁰⁴, при тому багато людей вважають, що причини такої поширеності корупції це відсутність покарання – 55%, нечесність політиків та державних службовців – 48,5% і схильність населення до вирішення проблем шляхом дачі хабаря – 37,1%¹⁰⁵. Проте особистий досвід респондентів показує, що більшість людей не

¹⁰³ Стратегія формування нульової толерантності до корупції. НАЗК.

¹⁰⁴ Там само С 5

¹⁰⁵ Там само С 6

зіштовхувалися з корупцією особисто (78,1% не зіштовхувалися з корупцією, 16,2% зіштовхувалися)¹⁰⁶. При цьому дослідження показують, що індекс вимагання хабарів впав вдвічі, індекси дачі хабаря і використання особистих зв'язків теж зменшилися¹⁰⁷. Також люди вважають, що з корупцією має боротися держава, а не громадяни. На місцеву владу покладаються 9,5% громадян, а не обласні ради 8,4% громадян¹⁰⁸.

Ці дані можуть свідчити про те, що люди сприймають ситуацію гірше ніж вона є насправді. Так інформацію про корупціонерів люди можуть сприймати більш негативно, ніж вона є насправді, і вважати що ледь не всі хто має бодай якесь відношення до держави – корупціонери. Таке враження у людей може бути викликане тим, що люди не довіряють чиновникам, президенту, Верховній Раді, Кабміну, тощо. Так в грудні 2021-го року президенту довіряло 27%, ВРУ 11%, а Кабміну 14%¹⁰⁹. Ситуація з моменту дослідження НАЗК і опитування КМІС вірогідно змінилася, так довіра до всіх соціальних інституцій виросла згідно даних КМІС за 2022 рік. Стосовно дослідження НАЗК, то більш нових версій його немає.

В дослідженні «14 років корупції у сприйнятті та досвіді українців»¹¹⁰, від КМІС та USAID є аналіз про місцеву владу та корупцію. Так зазначено, що в 2021-му році 27% людей впевнені, що корупція дуже поширена у місцевій владі, а 17% впевнені що місцева влада хоче побороти корупцію. Проти 39% та 11% в 2018-му відповідно. Для порівняння 40% вважають, що корупція дуже поширена в президента та його адміністрації, а в бажання протидіяти їй вірять 20% (в 2018-му було 66% і 6% відповідно), 53% вважають що корупція поширена в Кабміні, а в бажання кабміну протидіяти корупції вірять 10% українців (в 2018-му 68% і 5% відповідно), в поширеність корупції у Верховної Ради вірять 62%, а в її бажання протидіяти корупції 7% (в 2018-му 73% і 4%).

Як видно з цифр цього дослідження, хоч віра в поширеність корупції впала в 2021-му році, а віра в бажання побороти корупцію виросла все одно всі мають доволі високі цифри залученості в корупцію. На фоні центральної влади цифри місцевої влади виглядають набагато краще, що показує більшу довіру громадян до місцевої влади, ніж до центральної

За даними все того ж дослідження українці вважають ці 5 сфер найбільш корупційними:

- «митниця (55,1%)
- суди (54,8%)

¹⁰⁶ Там само С 8

¹⁰⁷ Там само С 9

¹⁰⁸ Там само С 7

¹⁰⁹ Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2022 роках. КМІС.

¹¹⁰ 14 років корупції у сприйнятті та досвіді українців. Engage.

- прокуратура (46,4%)
- медична допомога (46,1%)
- вирішення питань приватизації, власності на землю та землекористування (43,8%).

З іншого боку, до п'ятірки сфер, в яких громадяни фактично повідомляють про корупційні правопорушення у 2020 та 2021 роках увійшли:

- охорона здоров'я (54,5%)
- освіта (школи та вчителі) (18,8%)
- страхування на випадок безробіття та соціальне забезпечення (16,7%)
- центри надання адміністративних послуг (11,9%).»

Як видно із цих двох досліджень українці більше бояться корупції та відчують негатив стосовно неї, ніж насправді з нею стикаються.

Місцева влада територіальної громади знаходиться набагато ближче до населення аніж центральна влада, тому мешканці громади мають більше можливостей контактувати з нею, аніж з центральною владою. Як було показано вище в дипломі, існує багато хороших прикладів того, як влада територіальної громади співпрацює з місцевим населенням. Мешканці громади так чи інакше зіштовхуються з тими хто обіймає владні крісла, або з результатами їх роботи. В одних громадах мешканці мають доступ до усіх даних, бачать декларації чиновників і як правило отримують гарний сервіс, а в інших влада територіальної громади не вмотивована робити щось більше, аніж те, що прописано в законі, як їх обов'язки. В поганих громадах питання полягає не лише у владі і тих кого вона призначає, але і в самих мешканцях громади, які не бажають долучатися до життя територіальної громади, а також не контролюють тих кого вони обрали. Та незалежно від того яка влада в громаді, хороша чи погана, важливим є виконання антикорупційного законодавства. Так серед важливих маркерів виконання антикорупційного законодавства є¹¹¹:

- *Наявність каналів для анонімного повідомлення про корупційні правопорушення чи порушення пов'язані з корупцією, які були вчинені посадовими особами, співробітниками комунальних підприємств, організацій тощо.* Наявність такої лінії повідомлень може вирішити ситуації коли хтось ймовірно порушує законодавство і зможе закрити проблему на початках її розвитку. Також наявність подібного способу подання скарг може знизити бажання чиновників вчиняти відповідні правопорушення (наприклад вимагати хабар), а також підвищити готовність місцевого населення інформувати про подібні правопорушення.

¹¹¹ На основі питань з категорій «Антикорупційна політика та професійна етика», цитовано вище (13, С 30-32)

Проте важливо аби мешканці громади бачили результати своїх скарг, що посадову особу тимчасово відстороняють на час розслідування, або звільняють (те що в компетенції місцевої влади) і у випадку наявності обґрунтованих доказів вчинення такого правопорушення – судовий вирок.

- *Наявність порядку та шляху запобігання і врегулюванню конфлікту інтересів членів виконавчого комітету міськради.* Наявність такого порядку і шляху дозволить у випадку виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів вирішити питання в встановлений законом спосіб, оскільки у чиновника буде покрокова інструкція як діяти у ситуації реального, або потенційного конфлікту інтересів. Це необхідно для того аби уникнути кримінальної чи адміністративної відповідальності за вчинення дій в умовах потенційного, або реального конфлікту інтересів (наприклад заявити про самовідвід від чогось у випадку конфлікту інтересів, або публічно попередити про це і попросити уповноваженого по питаннях антикорупції оцінити потенційні ризики і дати висновок що робити у такій ситуації). В свою ж чергу при достатній інформованості, наявності інструкцій по тому як діяти може вдатися не допустити конфлікту інтересів. Прикладом такої інструкції може слугувати роз'яснення з сайту НАЗК¹¹²
- *Наявність власного інструментарію запобігання корупції (антикорупційна програма, план доброчесності або інший документ, що системно зорієнтований на виявлення та мінімізацію корупційних ризиків).* Наприклад це може бути програма поступових покращень ситуації з введенням нових практик і реформування поточної ситуації відповідно до кращих практик у сфері антикорупції
- *Наявність утвореного (визначеного) в органі місцевого самоврядування уповноваженого підрозділу (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції?* Це може бути одна особа, або група осіб (в залежності від потреби) яка(і) буде(уть) консультувати місцеву владу по питаннях антикорупційного законодавства та допомагати їй у вирішенні непорозумінь, також така особа, або група осіб можуть слідкувати за впровадженням вимог антикорупційного законодавства та давати поради щодо покращення ситуації
- *Наявність затвердженого в органі місцевого самоврядування порядку (положення) роботи з повідомленнями про корупцію як самостійний документ або частина більшого документа.* Так важливо аби такий порядок (положення) містив перелік внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про корупцію; окремий документ, який визначає порядок роботи з анонімними повідомленнями й повідомленнями із зазначенням

¹¹² Як діяти, якщо у вас виник конфлікт інтересів?. НАЗК.

авторства; строки перевірки повідомлень; порядок оскарження рішень і дій / бездіяльності уповноваженого органу або особи

У випадку виконання цих вимог можна припускати, що місцева влада зацікавлена в подоланні корупції і це буде показувати позитивну динаміку. Проте важливо не тільки приймати і виконувати положення, але й мати політичну волю це робити. Тому що інакше виконання антикорупційної програми буде більше схоже на фікцію, ніж на реальність, а отже це нічого не гарантуватиме.

Також через близькість місцевої влади до мешканців своєї громади (особливо якщо мова іде про невеликі громади) місцева влада буде більше зацікавлена у виконанні поставлених перед нею задач. Тому що вимагати і питати владу будуть люди з якими вони живуть поруч, і на відміну від великих громад, в малих всі всіх знають, а отже там репутація доволі важлива.

В цілому, як і зазначено вище децентралізація може слугувати важливою частиною антикорупційної політики держави, так як місцева влада має природний інтерес до того щоб бути перебраною – вона намагається задовольняти потреби тих, хто проживає в громаді. І через наближеність її до населення процеси в громаді стають більш прозорими для громадян, а самим громадянам простіше долучитися до вирішення питань. Тому децентралізація є ефективним механізмом для зниження рівня корупції в державі і одночасно з тим механізмом для зростання громад і якості життя в них. Децентралізація також визнана однією з найуспішніших реформ в Україні та слугує інструментом зниження рівня корупції¹¹³. Також, як відомо децентралізація передала частину повноважень з вищих ланок управління державою на нижні, а отже інструментарії для розвитку територіальних громад опинилися безпосередньо у них в руках, а отже це збільшує можливості до покращення життя, і тим самим дозволяє втілювати територіальній громаді успішні програми. Що також може слугувати зниженню рівня корупції і кількості корупційних, або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Також щодо питання впливу децентралізації на корупцію висловився спеціальний посол уряду ФРН по питаннях реформи децентралізації Георг Мільбрадт в своєму інтерв'ю для Радіо Свобода¹¹⁴ «Якщо ви децентралізуєте використання грошей, ви також децентралізуєте можливість корупції. Набагато легше знайти корупцію на місцевому рівні, ніж на національному, де треба мати справу з «великими хлопцями». Децентралізація не повністю знищить корупцію, це не мій аргумент, але так краще контролювати і боротися з нею. Міжнародний досвід доводить, що децентралізовані країни мають

¹¹³ Цитовано вище (2)

¹¹⁴ Децентралізовані країни мають менше корупції на місцях – спецпосланник Меркель з реформ в Україні. Громадське телебачення

менше корупції на місцевому рівні, ніж на національному.» Це також свідчить про позитивний вплив децентралізації на корупцію, і це підтверджується міжнародним досвідом про який каже пан Георг Мільбрадт.

Проте децентралізація може бути небезпечною, якщо вона буде проведена неправильно, і якщо питання антикорупційної політики будуть відсунуті на задній план. Так в тому самому інтерв'ю журналісткою Наталею Гуменюк згадується невдалий приклад децентралізації у Греції де така децентралізація в районах з поширеною корупцією утворила «великих ділків», з якими центральна влада нічого не може зробити. В свою чергу пан Георг Мільбрадт опонує їй і стверджує, що на місцях корупцію побачити легше, а отже і протидіяти їй легше, тому що гравці дрібніше, а дії прозоріші, ніж на рівні всієї держави.

Також у своїй статті на сайті «Децентралізація» Максим Бризіцький (експерт з юридичних питань) зазначає серед ризиків децентралізації корупцію¹¹⁵, він наводить такі можливі ризики, як:

- ❖ «Наближеність представників влади до локальних груп інтересів
- ❖ неформальність відносин
- ❖ залежність службовців від політиків, велика дискреція у прийнятті рішень
- ❖ відсутність або слабкість місцевих засобів масової інформації можуть бути чинниками, що сприяють поширенню корупції на субнаціональному рівні.»

Проте, як він пише далі з посиланням на Fisman, Gatti, 2000, Decentralization and corruption: evidence across countries «Емпіричні дослідження стверджують про негативний зв'язок між децентралізацією та корупцією: співставивши відповідні індекси 59 країн дослідники встановили, що чим більша частка місцевих видатків у сукупному бюджеті, тим нижчим є рівень корупції».

Однією із заповорок зниження рівня корупції є цифровізація, тобто перехід публічних послуг та сервісів у онлайн формат, який знижує кількість взаємодій людина-чиновник і залишає вирішення питань алгоритмам і базам даних. Наприклад, як Дія, яка містить в собі великий перелік послуг, які можна отримати онлайн без відвідування ЦНАПів чи якихось інших органів. Цьому питанню присвячена робота «Цифровізація регіональних господарських систем як фактор протидії корупції та забезпечення економічної безпеки держави.»¹¹⁶ за авторством Наталії Іванової. Зокрема окрім впливу цифровізації господарських послуг на рівень корупції в державі тут розглядається і ефект такої цифровізації в умовах децентралізації владних повноважень і їх зв'язок з рівнем корупції.

¹¹⁵ Ризики децентралізації. Децентралізація в Україні.

¹¹⁶ Цифровізація регіональних господарських систем як фактор протидії корупції та забезпечення економічної безпеки держави. Вісник Хмельницького національного університету. 2021. Т. 2, № 5. С. 297–302.

Так в статті зазначається, що запорукою подолання корупції слугує¹¹⁷:

- 1) Наявність відповідного законодавства, яке прописано на відповідному рівні і дозволяє уникнути двояких трактувань чи випадків суперечності нормативної бази.
- 2) Працююча ефективна антикорупційна інфраструктура, що є важливим чинником в запобіганні та протидії корупції. Чим злагодженіше працюють антикорупційні органи, чим краще вони запобігають корупційним злочинами, або злочинам пов'язаним з корупцією, та чим краще вони протидіють їх наслідкам – тим краще та ефективніше буде відбуватися процес протидії корупції. Також важливо, аби антикорупційні органи чітко слідували процедурам передбаченим в КПК та якісно пропрацьовували свої справи, аби надати в суд найбільш переконливі докази
- 3) Цифровізація публічних послуг, як процес перенесення послуг в цифру зменшує кількість контактів людей та чиновників, відповідно і зменшує кількість можливих корупціогенних ситуацій. Також те що частина послуг надаються в онлайн форматі зменшує кількість відвідувань ЦНАПів і в підсумку навантаження на систему, що також дозволяє економити кошти

Цифровізація регіональних систем відповідно грає важливу роль, особливо в умовах децентралізації владних повноважень. Для проведення такої цифровізації відповідно необхідне залучення великої кількості фахівців та цифрових технологій. Побудова цифрової держави є пріоритетом Міністерства Цифрової Трансформації. Також ж це є важливим в рамках співпраці з ЄС¹¹⁸.

В 2020 році вперше відбулася спроба оцінки впливу цифрових послуг і їх економічного впливу, звіт був підготований Офісом ефективного регулювання на замовлення Державного агентства з питань електронного урядування України та Фонду Східної Європи в межах USAID/UK¹¹⁹. Так згідно даних звіту вдалося зекономити не тільки велику кількість людино-годин і державних коштів, а й знизити корупційні ризики. Цитата «В зазначеному Звіті було відмічено значний економічний ефект від запровадження онлайн-формату публічних послуг. Потенційна економія при переході на виключно цифровий формат становить 495 млн грн (або на 63% порівняно з витратами традиційного формату отримання послуг) – від 790 до 295 млн грн. Більше зменшення витрат отримують фізичні особи, в тому числі ФОП. Отже, якщо припустити, що економія часу не буде монетизована, 1,745 млн операцій на

¹¹⁷ Там само С 298

¹¹⁸ Там само С 300

¹¹⁹ Там само С 300-С 301

рік за досліджуваними послугами становлять 8,433 млн людино-годин (або 963 людино-років). Потенційна економія становить 4,354 млн людино-годин (або майже 500 людино-років). Завдяки онлайн-звертанням споживачів кількість випадків корупції зменшилася. За всіма послугами лише 24 (2%) користувачі з 1192 повідомили про корупційну ситуацію.» Така статистика ще раз підтверджує факт того що цифровізація послуг економить велику кількість коштів, ресурсів та знижує рівень корупції, за словами міністра цифрової трансформації Михайла Федорова¹²⁰: «Михайло Федоров наводить розрахунки у сумі 16,3 млрд грн. як сумарний економічний та антикорупційний ефект лише від електронних послуг в Дії у 2020-2021 роках. Міністерство цифрової трансформації продовжує запускати е-сервіси, які унеможливають корупційні прояви. За прогнозом Міністра, попередній результат за 2022 рік становить на рівні 48 млрд грн., в тому числі, запровадження Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ЄДЕССБ) забезпечить економію у розмірі 3 млрд грн на рік, а цифрові лікарняні листи, окрім усунення корупційної складової їх оформлення, дозволяють зекономити 4 млрд грн. щорічно;»

Як приклад громади, що стала відомою за свої антикорупційні практики варто відмітити Присиваську територіальну громаду¹²¹, яка потрапила в каталог успішних практик за впровадження антикорупційних програм. Важливим показником ефективності місцевого самоврядування в умовах децентралізації є вміння впроваджувати антикорупційні практики, аби забезпечити прозорий та відкритий бюджет та планування витрат з нього. За підтримки програми USAID DOBRE Присиваська громада пройшла оцінювання за методологією громадського партнерства «За прозорі місцеві бюджети» посівши місце в першій десятці із 106 громад України за прозорістю місцевого бюджету. Досягти такого вони змогли завдяки тому, що провели інформаційно-просвітницьку кампанію в рамках якої ознайомили місцеве населення з усіма тонкощами бюджетоутворення і наочно продемонстрували, як вони можуть впливати на бюджет територіальної громади і його видатки.

В самій громаді діють за принципом «Двосторонньої доброчесності». Принцип полягає у тому, що влада територіальної громади робить усе, щоб працювати відкрито і прозоро, а саме: запровадили прозорий конкурсний відбір, прийняли положення про консультацію з громадськістю і запровадили власну антикорупційну програму завдяки чому змогли ефективніше виконувати Закон України «Про боротьбу з корупцією». Проте, як наголошують у місцевій владі «Важливо, щоб це була двостороння комунікація, а не тільки ініціатива з боку влади. Всі повинні працювати та

¹²⁰ Там само С 301-С 302

¹²¹ У доброчесні громади завжди приходять успіх та гроші - досвід Присиваської громади. Децентралізація в Україні.

звітувати прозоро і не можливо, щоб влада працювала по-чесному, а громадяни жили по-старому»

Дана громада це хороший приклад того, як місцева влада намагається виконувати антикорупційну програму не тільки на словах, а і на ділі, намагаючись залучити громадськість до прийняття рішень, та своєю прозорістю показати, що сюди можна інвестувати.

Висновок: Вплив корупції та децентралізації прямо прослідковується. Територіальні громади мають більший доступ до коштів, та мають більше повноважень для їх реалізації, проте вони мають і більше задач. Обов'язком місцевої влади є надання громадянам якісних сервісів та забезпечення зростання якості життя. Для цього територіальні громади можуть взаємодіяти з інвесторами, залучати іноземну допомогу, отримувати субвенції з державного бюджету України, тощо. Але для всього цього необхідно забезпечити виконання антикорупційної програми. У випадку якщо в територіальній громаді практикують розкрадання коштів, поширені корупційні практики, а вся влада сконцентрована в одних руках «вічного» мера в неї не прийдуть інвестиції. Податки громадян будуть витрачатися менш ефективно оскільки частина з них буде втрачена внаслідок корупційних правопорушень, і відповідно якість життя буде зростати повільніше, або і знижуватиметься. Варто відмітити, що важливу роль у покращенні ситуації з корупцією відіграє цифрова трансформація і переведення послуг в цифру. Інформаційні кампанії зможуть залучити населення до управління ресурсами та зробити бюджети прозорішими, внаслідок зміниться, як і реальний рівень корупції, так і сприйняття місцевих мешканців про рівень корупції в громаді. Проте без ініціативи з боку мешканців громади, без їх залученості і контролю рано чи пізно може почати зростати рівень корупції, оскільки якщо місцева влада не відчуватиме жодного тиску на себе, то це може призвести до виникнення корупційних практик, та відхід зі шляху реформ

Висновки до дипломної роботи

Процес децентралізації в Україні, що був розпочатий ще в 1997-му році, коли Україна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування згідно з якою взяла на себе певні зобов'язання у сфері місцевого самоврядування тривав доволі довго не відбувалося суттєвих покращень, змінювалися уряди і політики, але все зводилося до одного – до переміщування повноважень поміж владними комітетами. Проте в 2014-му році разом з Революцією Гідності прийшло й справжнє усвідомлення необхідності проведення децентралізації та втілення цієї реформи в життя, в тому числі і завдяки тиску з боку міжнародних партнерів. З 2015-го по 2020-ий рік утворювалася велика кількість об'єднаних територіальних громад, які стали праобразом майбутньої системи децентралізації. З утворенням територіальних громад з'явилася можливість перейти до другого етапу реформи, до етапу районів. Новоутворенні об'єднані територіальні громади стикалися з численними викликами, як і їх наступники територіальні громади. Це були виклики пов'язані зі збільшенням бюджетів і повноважень, коли громадам доводилося приймати складні рішення і діяти в умовах відсутності досвіду. Ті громади які об'єднувалися раніше, ще під час періоду створення ОТГ мали більше шансів на успіх, бо мали додаткове фінансування з бюджету України і міжнародні програми, в них було більше часу на розвиток і більше час на те, аби навчитися на своїх та чужих помилках. Ті громади в яких було більш активне населення яке готово було рухатися в майбутнє, і влада в яких не пручалася цьому руху, а навпаки допомагала – стали успішними. Сьогодні такі громади вже вирішують питання наступних порядків, не стільки проблеми минулого і виклики сучасності, скільки вже плани на майбутнє. Добре розвинуту та успішну територіальну громаду від просто успішної відрізняє здатність будувати стратегічні плани і виходити за рамки своєї каденції, бажання розвивати і створювати щось для наступних поколінь стимулює розвиток і покращення ситуації. На протязі досліджуваного періоду громади розвивалися по трьох напрямках, по напрямку демократизації, децентралізації та протидії корупції. Розвиток демократизації зробив владу прозорішою для населення, дозволяв населенню бути залученим до процесу управління громадою та впливати на життя навколо себе. Підзвітність та контрольованість місцевої влади будувала довіру між ними і населенням, між владою і бізнесом. Успішне втілення демократизації зменшувало вагу недовіри в громаді і показувало, що можна рухатися в майбутнє разом та стимулювало населення долучатися до розвитку того місця де жили їх пращури, де живуть вони і де будуть жити їх діти. Такий розвиток став можливий завдяки децентралізації. Децентралізація надала територіальним громадам достатньо повноважень аби втілювати найамбітніші плани, але спочатку треба було забезпечити базові вимоги з надання сервісів і з якості цих послуг. Для цього громадам потрібно

було мати фінансування, яке їм вдалося залучити завдяки хорошому законодавству про місцеве самоуправління. Державна допомога і субвенції з обласних фондів дозволяли громадам перекривати потреби у фінансуванні. А також втілювати різноманітні проєкти, залучати бізнес і міжнародні організації до свого розвитку. Децентралізація принесла територіальним громадам розвиток, розбудову інфраструктури, створення десятків та сотень нових бізнесів та підприємств, децентралізація збільшила місцеві бюджети та потужності. Децентралізація дозволила утворити міцний зв'язок між мешканцями громади, та місцевою владою, що було добре видно під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, коли в новинах показували, як місцеві мешканці ставали перед озброєними російськими терористами і вимагали повернути їм їх мерів, голів селищних рад, старост, випустити їх з полону. Багато мерів та голів місцевих влад працювали до останнього, допоки їх не вбили, або не викрали. Голови місцевого самоуправління Мелітополя, Голої Пристані, Маріуполя та десятків та сотень інших міст, сіл та селищ залишилися вірними Україні і своїй громаді незважаючи ні на що, вони працювали стільки, скільки мали змоги. І це теж є одним з результатів децентралізації, бо людям властиво відстоювати те, що вони вважають справді цінним, навіть ціною власного життя. Важливо також і те, що місцеві громади боролися з корупцією і протидіяли їй. Виконували вимоги законодавства і навіть більше, аби запобігати корупції в своїх територіальних громадах. Корупція не тільки знижує потенціал розвитку та погіршує якість використання бюджету, але й корупція руйнує зв'язки. Коли місцеве населення бачить, як їх місцева влада розкрадає громаду, та те як правоохоронні органи бездіяють, то в них опускаються руки. Проте це, на щастя, не така і часта ситуація, більшість територіальних громад впроваджували антикорупційну програму та стандарти професійної етики, що підтверджується даними того ж дослідження Transparency Cities.

Хоча розвиток України в цілому, та територіальних громад зокрема зараз призупинився через вторгнення росії, проте в майбутньому все обов'язково відновиться. Місцева влада продовжує розвиватися і вирішувати проблеми своїх громад і там де війни не було, так і там де лише нещодавно висіла російська ганчірка замість українського стягу. Виклики у них різні, в одні громадах влада думає про те, як і де селити біженців, а в інших як відновити газопостачання до перших морозів. Проте ці громади об'єднує одне бажання жити і розвиватися від прапором України, бажання діяти на користь тих хто живе поруч і залишити нащадкам процвітаючі міста, села, та селища.

Зараз частина громад перебуває в окупації, одні з 2022-го року, інші з 2014-го проте і там, і там обов'язково буде майоріти український стяг, а з ним прийдуть можливості, можливості будувати та відновлювати, можливості розвиватися та покращуватися, можливості залучати інвестиції. Після того, як Україна

переможе у власній війні за незалежність на нас чекатиме вступ до ЄС і НАТО, нові виклики та задачі які необхідно вирішувати, як на національному рівні, так і на рівні громад. Проте ця реформа вже показала себе ефективною, і в розвитку і протидії корупції і обов'язково принесе нові результати в майбутньому. Оскільки сильні та розвинуті громади це сильна і розвинута країна, а тому в майбутньому хоч і буде багато роботи, проте ситуація має всі тенденції щодо покращення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 14 років корупції у сприйнятті та досвіді українців. Engage. URL: <https://engage.org.ua/static/14-rokiv-koruptsiyi-u-spryynyatti-ta-dosvidi-ukrayintsiv/>.
2. Бахмут прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/bakhmut/2021>.
3. Бердянськ прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/berdiansk/2021>.
4. Бюджет громади та інформація про використання публічних коштів. Коломийська міська рада. URL: <https://kolrada.gov.ua/p/byudzet-gromadi>.
5. Васильків 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/vasylkiv/2017>.
6. Венгер В. М. Прозорість як принцип діяльності органів публічної влади / Венгер В. М. // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. - 2017. - Т. 200. - С. 80-82. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/5831fa44-e4f7-4bd4-a74b-5379ebfaf53f>
7. Виграти грант. Історії успіху громад заходу України. Децентралізація в Україні (06.04.2023). URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16350>.
8. Види корупції - Офіс доброчесності НАЗК. Офіс доброчесності НАЗК. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/vydy-koruptsiyi>.
9. Вишневе 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/vyshneve/2017>.
10. Возняк Г., Капленко Г., Коваль В. Децентралізація як основа зміцнення фінансової самодостатності та розвитку територіальних громад. Економіка та суспільство. 2022. № 42. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-24>.
11. Генератор випадкових чисел «PiliApp» URL: <https://uk.piliapp.com/random/number/>
12. Голік Ю. Підзвітність органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: Теоретико-правові аспекти. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 5. С. 18–20. (30/12/2022). URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.2>
13. Децентралізація: повноваження рад територіальних громад. Платформа правових консультацій - WikiLegalAid. URL:

<https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Децентралізація: повноваження рад територіальних громад>.

14. Децентралізовані країни мають менше корупції на місцях – спецпосланник Меркель з реформ в Україні. Громадське телебачення.(18.03.2019) URL: <https://hromadske.ua/posts/decentralizovani-krayini-mayut-menshe-korupciyi-na-miscyah-specposlannik-merkel-z-reform-v-ukrayini>.
15. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2022 роках. КМІС. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1174&page=1>.
16. Еволюція явища корупції: історичний ракурс. Зміст - Anticorruption lecture. URL: https://anticorruption-lesson.ed-era.com/evolucia_yavischa_korupcyu_storychnyu_rakurs.
17. Енергодар 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/enerhodar/2017>.
18. За підтримки U-LEAD громада з Херсонщини відновлює енергетичну незалежність. Децентралізація в Україні. (01.06.2023) URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16673>.
19. Закон України "Про запобігання корупції". Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
20. Запоріжжя 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/zaporizhzhia/2017>.
21. Кабінет міністрів України розпорядження від 12 червня 2020 р. № 715-р. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznachennya-administrativnih-a715r>
22. Каталог успішних практик - Децентралізація. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/success-stories-table>.
23. Київ прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/kyiv/2021>.
24. Коломия 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/kolomyia/2017>.
25. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page#Text>.
26. Крепак М., Горачур В., Коцур В. Місцеві ради та їх виконавчі органи: взаємовідносини, розподіл компетенцій, взаємозалежність функцій.

- Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 9. (30/09/2021) URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.9.74>.
- 27.Методологія рейтингування підзвітності від «Transparent cities/Прозорі міста». Google Docs. URL: https://drive.google.com/file/d/1Rn371NNltH9SPH_Gl9NDQUQGQonV1twe/view.
- 28.Методологія рейтингування прозорості міст "Transparent Cities". Google Docs. URL: <https://drive.google.com/file/d/14XggXTnshd3AvjKtIOReiajMvhhrOCM/view>.
- 29.Міста вільних людей Результати Рейтингів прозорості та підзвітності-2021 / О. Огороднік та ін. ; іл. К. Кисла. Київ. 14 с. <https://drive.google.com/file/d/1FkbFfm58VZhVQodwCZVirnbJMdJHfyn7/view>
- 30.Міський бюджет. Вишнева міська рада, Офіційний вебсайт. URL: <https://vyshneve-rada.gov.ua/rada/budlet.html>.
- 31.Нагородження переможців конкурсу «Кращі практики місцевого самоврядування» – 2021 - Офіс Ради Європи в Україні - www.coe.int. Офіс Ради Європи в Україні. (23/12/2021) URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/ukrainian-national-local-government-best-practices-contest-2021-results>.
- 32.Нестеренко О., Бадер М., Білецький А. Вплив місцевих громадських організацій на впровадження антикорупційних реформ в регіонах України : звіт. eKMAIR :: Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16848>.
- 33.Новоград-Волинський (зараз Звягель) 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/novohrad-volynskiy/2017>.
- 34.Одеса прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/odesa/2021>.
- 35.Перелік проєктів-переможців громадського бюджету, що враховані головними розпорядниками бюджетних коштів на 2022 рік. Офіційний портал Кієва. URL: https://kyivcity.gov.ua/finansy_ta_biudzheth/biudzheth/gromadskiy_byudzhet_mista/proyekti-peremozhtsi_gb/ItemText_2022_rik/.
- 36.Підвищення добробуту членів СОК «Медок» Покровської громади через збільшення доданої вартості меду. Council of Europe. (02/12/2021) URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/2_Medok_Pokrovsk.pdf.

37. Порівняти міста, порівняння Василькову, Коломиї та Самбору. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/compare-cities/81/6>.
38. Порівняти міста, порівняння Коломиї та Вишневого. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/compare-cities/81,193>.
39. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#Text>.
40. Про внесення змін у додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 728. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2020-p#Text>.
41. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
42. Про місцеве самоврядування в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vp#Text>.
43. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування. (1997, 15 липня). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-vp#Text>.
44. Проект указу президента України “про рішення ради національної безпеки і оборони України від 2021 року “Про стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року”. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=65355ae8-3a6a-47e8-a0fd-f4a02adfe66c&title=Pr>.
45. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності URL: <https://transparentcities.in.ua/>.
46. Пропонований перелік вимог до центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), насамперед в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ). Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/35/Perelik-viimog-do-CNAP-nasampered-OTG.pdf>.
47. Ризики децентралізації. Децентралізація в Україні. (19.09.2019) URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11589>.
48. Розвиток медицини— базис сталого розвитку нашої громади. Council of Europe. (05/12/2021) URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/5_Rozvytok_Medicine_Drohobych.pdf.
49. Рубіжне прозорість (2017-2021) та підзвітність (2020-2021). Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/rubizhne/2021>.

- 50.Самбір 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/sambir/2017>.
- 51.Станіславський І. «Це був наче конвеєр». 40 днів роботи у блокадному Маріуполі лікарні №4, що була розташована неподалік Азовсталі. LB.ua. URL: https://lb.ua/society/2023/04/20/552438_tse_buv_nache_konveier_40_dniv_roboti.html.
- 52.Старченко,= Н. Честь, кров і риторика. Конфлікт у шляхетському середовищі Волині (друга половина XVI - XVII століття). Київ : Laurus, 2014. 512 с. URL: https://docs.google.com/viewer?url=https://shron1.chtyvo.org.ua/Starchenko_Natalia/Chest_krov_i_rytoryka_Konflikt_u_shliakhetskому_seredovyschi_Volyni_druha_polovyna_XVI_-_XVII_stolit.pdf.
- 53.Статистика електронних петицій. Електронні петиції міста Києва. URL: <https://petition.kyivcity.gov.ua/statistic>.
- 54.Створення регіонального інфекційного центру на базі КНП «Маріупольська міська лікарні №4 ім. І.К . Мацука». Council of Europe. (03/12/2021) URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/3_Infektsiynyi_Tsentr_Mariupol.pdf.
- 55.Сторонянська І., Беля А. Особливості та проблеми здійснення громадського контролю виконання місцевих бюджетів територіальних громад. Світ фінансів. 2020. Т. 4(65). С. 110–114. URL: <https://doi.org/10.35774/sf2020.04.103>
- 56.Стратегія формування нульової толерантності до корупції. НАЗК. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/Strategiya-nulovoyi-tolerantnosti-do-koruptsiyi.pdf>.
- 57.У добросовісних громадах завжди приходять успіх та гроші - досвід Присиваської громади. Децентралізація в Україні. (03/09/2021) URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13965>.
- 58.Учасники проектів Вікімедіа. Об'єднана територіальна громада. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Об'єднана_територіальна_громада#Початок_реформи_децентралізації.
- 59.Учасники проектів Вікімедіа. Список офіційних ресурсів електронних петицій України. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_офіційних_ресурсів_електронних_петицій_України.
- 60.Цифровізація регіональних господарських систем як фактор протидії корупції та забезпечення економічної безпеки держави. Вісник Хмельницького національного університету. 2021. Т. 2, № 5. С. 297–302.

- URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/04/2021-en-52-50.pdf>
61. Цифровізація, як фактор стратегічного розвитку та економічного зростання вакулівської сільської територіальної громади. Council of Europe. (06/12/2021) URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/6_Tsyfrovizatsiya_Vakulove.pdf.
62. Чернишов О. Успішні громади – успішна держава: Навіщо Україні децентралізація?. LB.ua. (19/07/2021) URL: https://lb.ua/news/2021/07/19/489712_uspishni_gromadi_uspishna_derzhava.html
63. Чернівці 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/chernivtsi/2017>.
64. Чорноморськ 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/chornomorsk/2017>.
65. Шостка 2017-2021. Прозорі міста - Наснажуємо місцеву владу до прозорості та підзвітності. URL: <https://transparentcities.in.ua/city/shostka/2017>.
66. Штогрін І. 10 прикладів успіху територіальних громад: від створення робочих місць до скейтпарків. Радіо Свобода. (02/01/2022) URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/prykłady-uspikhu-terytorialnykh-hromad/31631448.html>.
67. Ягідний рай - успішний приклад кооперації як драйвера розвитку самозайнятості та згуртування сільського населення громади». Council of Europe. (01/12/2021) URL: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/1_Dunaivtsi_Yahidnyi_rai.pdf.
68. Як діяти, якщо у вас виник конфлікт інтересів?. НАЗК. (30/04/2021) URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/yak-diyaty-yakshho-u-vas-vynyk-konflikt-interesiv/>.
69. Як і навіщо громадам залучати людей до прийняття рішень: практичні кейси | Громадський Простір. Громадський Простір | Усе для третього сектору в одному порталі. (28/01/2022) URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-i-navischo-hromadam-zaluchaty-lyudej-do-pryjnyattya-rishen-praktychni-kejsy>.
70. Texts adopted - EU Association Agreement with Ukraine - Thursday, 11 February 2021. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html

Результати 10 випадкових генерацій, а також скріншот з часом генерації та часом на комп'ютері в момент генерації

генератор випадкових чисел

~ x

☒ жодних дублікатів

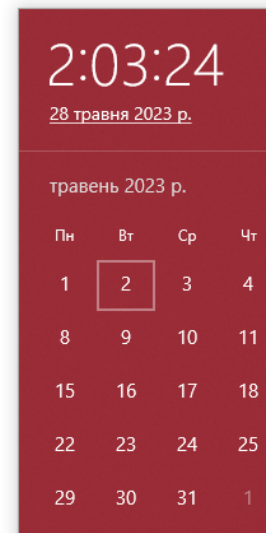
Генерувати

результати

17	28	36	57	53	37	99
90	52	96				

28.05.2023, 02:03:14

Результати 5 випадкових генерацій, а також скріншот з часом генерації та часом на комп'ютері в момент генерації

генератор випадкових чисел

~ x

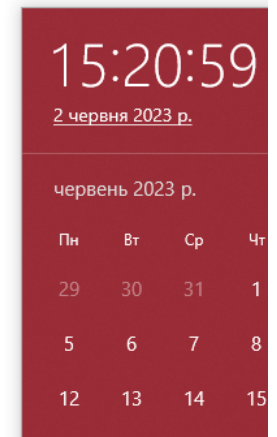
☒ жодних дублікатів

Генерувати

результати

5 33 40 42 6

02.06.2023, 15:20:15

АНОТАЦІЯ

Дипломної роботи

Тема: Демократизація суспільства та децентралізація на місцях і їх вплив на рівень корупції в суспільстві

Студент _____ Федотов _____ Олександр
Анатолійович _____

(прізвище, ім'я та по-батькові)

Рік навчання, факультет 2022-2023, факультет соціальних наук та політології

Науковий керівник Доцент, Ph. D. доктор філософії по політології, Dr. Phil. доктор філософії по історії, кафедра політології, НаУКМА Андрес Умланд
(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Захищена “ ____ ” _____ 20_ р.

Короткий зміст роботи

Робота присвячена оцінці впровадження принципів демократизації (прозорість, залученість, підзвітність та контроль), впровадження реформи децентралізації та впливу децентралізації на рівень корупційних правопорушень, або порушень пов'язаних з корупцією. А також оцінці наслідків від впровадження принципу демократизації місцевого самоуправління та від децентралізації. _____

Short summary:

The paper is devoted to the assessment of the implementation of the principles of democratization (transparency, participation, accountability and control), the implementation of the decentralization reform and the impact of decentralization on the level of corruption offences or corruption-related violations. It also assesses the impact of the implementation of the principle of democratization of local self-government and decentralization. _____